Anul IV. Nr. 4 Octombrie—Decembrie 1932.

P 11
6

ARHIVELE BASARABIEI

REVISTĂ DE ISTORIE ŞI GEOGRAFIE

A

MOLDOVEI DINTRE PRUT ŞI NISTRU

Sub conducerea d-lor
T. G. BULAT şi C. N. TOMESCU

Această publicaţie apare cu sprijinul moral şi material al p. s. episcop VISARION al Hotinului.

BIBLIOT A ... TARĂ
... Kr ... Piatra Neamt
Nr. 24.696
Da ... 936.873

CHIŞINĂU
Tipografia Eparhială „Cartea Românească"
1932.

Anul IV. Nr. 4 Octombrie—Decembrie 1932

Arhivele Basarabiei

REVISTĂ DE ISTORIE ŞI GEOGRAFIE
A
MOLDOVEI DINTRE PRUT ŞI NISTRU

Teritoriile raelelor Hotinului şi Brăilei redate stăpânitorilor români, în 1808

de **T. G. Bulat**

Asupra ţinuturilor româneşti trecute de către Turci, supt un regim special — oarecum de favoare din anumite puncte de vedere — s'a mai vorbit în această publicaţiune. S'au dat aci, mai ales câteva din hotărîrile luate privitor le revindecările ridicate de adevăraţii proprietari ai diferitelor moşii, din fostele raiale. Şi vom mai da. Atunci, ca şi acum, afirmăm, că din aceste acte, trecute prin cenzura comitetului special şi revizuite de Divanul ţării, se poate constata documentar, străvechea noastră stăpânire în aceste colţuri de ţară românească! Trecem apoi peste însemnătatea actelor înfăţişate, din punct de vedere genealogic! De data aceasta să ni se îngăduească, ca pe baze cercetărilor din ultimul timp, să arătăm întreaga procedură întrebuinţată în 1808, pentru recuperarea pământului din jurul puternicii fortăreţe a Hotinului, întrat de aproape un secol supt stăpânirea capricioasă a Turcului. Paralele am descoperit cererea, făcută în acelaşi timp, şi în aceleaşi sens, de către Divanul Ţării Româneşti pentru teritoriul din jurul Brăilei! Din bogăţia de acte ce aducem alăturat se desprind multe ştiri nouă!

Pentru Hotin cererea porneşte din sânul boerimei moldoveneşti. Aceasta, făcând un istoric al chestiuni, arată că repunerea în vechile sale stăpâniri, s-a mai făcut încă de două ori în decursul veacului al XVIII. Cererea este formulată cu o mare isteţime şi merită a fi cunoscută. In urma acesteia Ţarul acordă să fie retrocedate moşiile foştilor stăpânitori, sau în lipsa urmaşilor lor. Ei urmau să-şi înfăţişeze dovezile. Până la stabilirea stăpânirii sigure se îngăduiboerilor să primească proprile lor moşii în arendă. Cu acest

BIBLIOTECA
JUDEŢEANĂ
NEAMŢ
Fond „G.T.K."

P. II. 6

prilej constatăm cum printre proprietari se inscriu vechilii intereselor sf. Mormânt, Muntelui Sinai, cât şi ai sf. Munte al Atonului.

Un conflict izbucnea pentru moşiile mănăstirei Frumoasa din Iaşi, cari fuseseră arbitrar împărţite, între raia şi ţinutul Sorocei, prin pârâul Caslauci. In Iulie 1808 se aduc mulţumiri stăpânirii ruseşti pentru satisfacerea cererii Moldovenilor. Se hotărăşte să se alcătuiască un comitet din trei boeri pământeni. Ei urmau să cerceteze documentele. Divanul indica pe biv vel vornicul Teodor Balş, vornicul Dimitrie Bogdan, iar al treilea loc fu rezervat paharnicul Ion Tăut.

In August acelaşi an boerii drept recunoştinţa oferiră venitul moşiilor lor din H ţn, pentru satisfacerea nevoilor zaharelei imperiale. Acesta se ridică la respectabila sumă de 297.432 lei. In primăvara anului 1809 multe din moşii au fost indentificate şi încredinţate stăpânitorilor lor de drept. Din discuţiile urmate un lucru merită menţionat. Se constată adică, o curioasă schimbare de denumiri în toponimia ţinutului Hotinului, care izbi şi ochiul plenipotenţiarului rus. Este un fenomen care merită să fie studiat cu atenţie. Dintr'o scrisoare din 30 Aprilie aflăm, în afară de numele tuturor celor cari lucrau în comisiunea de cercetare, şi lefile pe cari trebueau să le primească. Acestea urmau se fie plătite de viitorii proprietari. In sfârşit, pe la mijlocul lunei Mai 1809 se pusese oarecare ordinea şi se trimitea şi înputernicitului rus lista moşiilor, cu situaţia clară. Lucrarea aceasta a fost deosebită de anevoioasă! Din mărturiile cari urmează se mai constată şi luarea unor măsuri de admininistraţie internă, în fosta raia a Hotinului. Se fixează preţul holircii şi al vinului, acesta din urmă consumându-se mai puţin, şi anume 11 lei şi 10 parale vadra de zece oca, de holircă, iar vadra de vin, la patru lei şi jumătate. Se înterziseră datorii mai mari de 12 lei la un fruntaş, de 8 lei la un mijlocaşi şi 5 lei la un codaş. Se menţionează în aceeaşi epocă, în ţinutul Hotinului şi două *menziluri*, adica staţiuni de poşta, la Valcăuţ şi la Hotin. Ele erau întreţinute de către locuitori, cu cai, surugii, căruţe, cu fân, cu orz şi ovăz.

Cererile de punere în stăpânire începură în lunie 1809. Comisia se găsea lucrând, la 23 Decembrie acelaşi an, de şapte luni şi crede ca va mai lucra încă patru, adică până la sfârşitul lunei Aprilie 1810. La 1812 constătam că rămaseseră câteva moşii în

stapânirea Divanului. Ni se dă totalul cu care fuseseră arendate în cursul anului 1811, cât şi acea cu care sunt date în anul următor. Se căpăta o suma de peste cinci mii lei în plus.

Dacă ştirile sunt abundente cu privire la Hotin, nu este aceaşi situaţie cu raeaua Brailei. In Mai 1810 Divanul Munteniei cere plenipotenţiarului rus Crasno Milaşevici, ca ţinutul acelei raiale să treacă supt administraţie sa. Acesta fusese pus, din ordinul lui Cuşniov supt purtarea de grijă a unui revizor şi trecuse apoi supt administraţia armatei, care nu ţinea nici o socoteala de ispravnicii înputerniciţi de Divan. De aci neregu i între cari şi acea a imbulzeli locuitorilor în fosta raia condiţiile de trai fiind mai uşoare la adăpostul cetăţii. Divanul ceru cu inzistenţă ca Brăila să treacă supt ocârmuirei lui, arătând totodată dorinţa, ca «fiecare moşnean să-şi moştenească moşia ce va ii a sa». Se precizează să se facă cu Brăila la fel, cum se procedase cu raiaua Hotinului.

Cererea a fost făcută în Mai, iar în Iulie contele Camenschi hotărî, să se fixeze, de către Divan, un comitet al cercetări şi arătării posesorilor moşiilor din fosta raia. Se aleseră trei boeri din protipendadă. Aceştia erau biv vel logofătul Isaac Ralet, biv vel dvornicul Barbu Văcărescu şi biv vel dvornicul Mihalache Manu. Se mai angajau vistierul Zamfirache «cu destoinicie la aceasta trebuinţă» şi alţi doi logofeţi, mai mici. Ei vor fi plătiţi de către viitorii înproprietăriţi, obligaţi să dea câte zece parale de fiecare stânjen. Cei trei boeri mari urma să primească lunar câte 750 taleri, vistierul Zamfirache 200 taleri, iar logofeţii câte 40 lei.In chipul acesta a pornit şi s'a desăvârşit o treabă deosebit de anevoioasă. Rezultatul acestei munci, de recuperare a vechii stapâniri româneşti în ţinutul Hotinului ca şi al Brailei, se va arata cu alt prilej.

I.[1]

Cătră Ex-sa D. sfetnicul de taină senatorio proedros a Divanului Moldovii şi Valahiei, şi a feluri de ordine cavaler Serghie Cusnicov.

Năzuim cu plecăciune a arăta Ex-tale că precum iaste cunoscut ţinut Hotinului din început iaste pământ a Moldovii şi în tot cuprinsul acestui ţinut câte moşii să află, sânt a boerilor, a

1. „*Dela*“ nr. 10/1808 Arhiv. Senat. Chişinău.

mănastirilor şi a altor pământeni a Moldovii care s'au stăpanit de moşii şi strămoşii noştri precum şi aceasta iaste ştiută în toată lume. Dar silnicie Turcilor hotinlăi întinzându-să peste toată dreptate a stăpăni în nelegiuită putere pământurile strămoşilor noştri aceste, fără a să vide înscris cu însuş ocărmuire otomanicească au dat stăpănire aceasta silnicilor Hotinlăi, ce numai o întindere tiraniceşte pornită ni-au isterisit din vreme în vreme de folosul acestor strămoşăşti nemişcătoare lucruri.

In întrare ce dintăi a împărăteştilor rosăşti măntuitoare oşti în pământul Moldovii prestolul înpărăţiei Rosiei văzând silnica şi nelegiuita asuprire cu îndurare au bine voit la acel dintaio războiu a le da supt stăpănire celor după lege stăpăni pământenilor Moldovii. Iar la închiere pacii aceiea îndurare împărăteştii sale măriri a legat prin trataturi cu poarta otomanicească ca numai cuprinsul cetăţii să fie supt stăpănire turcească, iar moşiile din tot cuprinsul să să sloboadă a să stăpăni în pace de către pământeni, adevăraţii stăpăni. Insă iarăş silnicie după pace a Hotinlăilor au adus a nu să urma legătura aceasta, şi în potriva actinimelilor ce au dat în scris înpărăţie turcească iarăş Hotinlăii s'au întinsu în putere lor cu stăpănire.

In întrare al doile a înpărăteştilor oşti în pământul Moldovii, fiind parte oştilor austriaceşti la Hotin nu s'au dat moşiile în stăpănire. Dar la inchiere păcii iarăş măntuitoriol prestol a Rosiei s'au îndurat a întări legăturile spre a sa da în stăpănire pământenilor moşiile aceste strămoşăşti a Hotinului. Insă iarăş ca şi întăi silnicie Hotinlăilor n'au înţălesu. Iarăş dar la let 802 milostivire înpărateştii sale măriri întărind prin legături cu poarta otomanicească celelante procomei a pământului au întărit şi aceasta a slobozăniei strămoşeştilor noastre moşii din ţinut Hotinului, legându-să prin trataturi ca să să de în stăpănire ce legiuită a pământenilor, după cum să vedi la toate trataturile, a cărora copii să alaturiază aice, însă nepuindu-să în lucrare până la întrare aceasta de acum a oştilor înpărăteşti în pământul acesta şi aşteptându-să îndurare înpărăteştii sale măriri, până să vie ce înaltă hotarîre. Anul trecut fiind ocărmuire ţării asupra Prinţipului Ipsilant, din poronca înălţimii sale numitului Domn s'au vândut venitul acestor moşii pe un an drept 258740 lei până la svete Gheorghe viitorio, cumpărându-le mai mult cei adevăraţi stăpăni de la mezat, supt nădejde că viind ho-

tărire ce înaltă vor rămăne folosiți. Și așa unii au și păgubit, iar banii strângându-să s'au cheltuit, precum iaste știut în osteneștile trebuinți, supt bună nădejde că în viitoriol an vor dobândi îndurare înpărăteștii sale măriri, de vreme ce însuș îndurare înpărăției au fost mijlocitoare, și cu putere sa în vreme silniciei s'au dat acest pronomion pământului.

Cu plecaciune ne rugăm toți credincioșii pământeni acum pentru aceasta Excelenții tale ca cu chipurile ce vei găsi cu cale să să arăti unde să cuvine a noastră pre plecată rugăciune ca prin agiutoriol și buna mijlocire să putem căștiga nemărginita îndurare și milostivire a înpărăteștii sale măriri, spre a ni să da în stăpânire strămoșeștile și legiuitele ale noastre moșii ce să cuprindu în ținutul Hotinului, ca cunoscându lângă altile și aceasta înpărătească îndurare, cu toate zilile vieții noastre să fim rugători pentru slava prestolului rosăsc, și cunoscătoare facererilor de bine în veci.

Gherasim episcop Romanului.
Const. Ghica logof. Iordachi Canta logof.
Const. Balș logof., Balș logof.,
Iordachi Roset vist.
Sturza vorn. Alex. Ianculeu vorn.[1]

Nr. 3.
1808 Mart 26 Ieș.

II.

Cătră . . . . Serghie Cusnicov Divanul Cnejăei Moldovii.

Vreme vănzării moșiilor ținutului Hotinului, care sunt a pămintenilor Moldovii, nu numai că au venit, dar au început a și trece. Pentrucă deși iaste vadeoa anului de la svite Gheorghie viitor, dar dacă nu să vor vinde de mai înainte cu cîteva zile, apoi chiarăs în vrime acea, sau după svite Gheorghie, nici cumpărători pentru dănsăle nu să vor pute găsi.

Pentru aceste strămoșăști moșii a pământenilor, Divanul și mai înainte înpreună cu toată sistima boerilor au făcut cele mai adânci ale sale rugăciuni ca să să întindă brațul milostivirii a împărăteștii măriri, spre a să da stăpânirilor la adevărații stăpâni, credincioșii păminteni a Moldovii Dar încă și cătră bunătate Ex-tale ni-am adresarisit prin arătare ce am făcut la 25 zile a lunii trecute ca să întăreșți mijlocire și prin milostivire înaltului poroncitorio, către creștinescul prestol a Rosăei, și a Ex-tale să dobăn-

1. În total zece iscăliturl.

dim dreptate aceasta a stăpânirii strămoşeştilor pământuri. Că s'au făcut cunoscută această a noastră cu umilinţă cerire la pragul înpărăteştii sale măriri ni-am încredinţat dă la Exţelenţie ta, nădăjduind îndurare ce desăvărşită.

Insă până va vini hotărăre ce înaltă, fiindcă vrime vănzării triece. rugăciune ce de obşte a Divanului şi înpreună cu dănsul a toată sistima boerilor, iaste aceasta adecă din păminteni acei care au moşii în ţănut Hotinului căţi până acum s'au arătat că au moşii acolo, toţi acea, acele moşii a niamurilor lor să le ea asupra lor în preţul anului trecut, şi să numire banii în depozitul după acele preţuri a anului trecut. Iar pentru moşiile acele, care până acum nu s'au arătat stăpânii lor, fiind prin locuri mai depărtate, şi nici vor pute să să arăte în grabă, să să facă aceasta, a să vinde la mezat osăbit, făcut din parte sistimii boerilor şi să să pue şi acei bani în depozitori iarăşi până la hotărăre ce înaltă.

De iaste aceasta socotinţă driaptă şi primită spre urmare ne rugăm Ex tale, să avem şi răspuns spre punere în lucrare.

Const. Ghica logof.
Teodor Balş vorn. Const. Balş logof.
Sandu Sturza hatm. Bogdan logof.
Sturza vorn. (In total 12 iscălituri)

No. 25
808 April 8, Iaşi.

III.

Către acelaşi dela acelaşi.

Predlojănie Ex-tale din 10 a curgătoarii luni Ionie ce s'au dat către Divan, asupra proşăniei ce au dat vechilii de la trii mănăstiri, a Sfăntului Mormănt, a Sinaiolui şi a Atonului cerănd în stăpănire moşiile ce au în ţănut. Hotinului aceste mănăstiri, s'au luat, şi după poronca Ex-tale, s'au făcut cunoscute numiţilor vechili cele cuprinsă într'ănsa asupra proşeniei lor aceştie.

Lupu Balş vorn. Balş logof.
Iordache Roset vist. Sturza vorn.

No. 103
1808 Ioni 14.

IV.

Cătră Ex-sa . . . Cusnicov dela Divanul Cnejii Moldovii

Mănăstire Frumoasa de aici din Iași la ținutu Sorocii are doaă moșii, ce sănt aleture una lăngă altă, anumi Vereșanii și Gorbova, a cărora capti merg păn în părăul Căslauci ce acel părău iasti împărtitorio, între raioaoa Hotinului și între ținutul Sorocii cari din potrivă în cea parte în raea, încă esti o moșii, ce-s numește Caslauce, și altă moșăea a m-tirii Bărnova, ce sint iar alături una lăngă alta. Cari și aceli moșii mergu cu capiteli, iar păn în acelaș părâu Caslauce. Și în vreme ce aceli moșii din raea să stăpăne de cătră Turci cu nidreptăți Turcii în tăriiea lor, tragănd piste graniți părău mai sus numit au rupt o bucată de loc din trupurile numitelor moșii a mănăstirii Frumoasii și o stapăni în tăriia supt numili acelor doaă moșii din raea. Și acum în curgire acestui an după cerire ce s-au făcut din parte mănăstirii spre a-și afla indestulare dreptății după vechili documenturi ce ari și prin cercetare ce s'au făcut la stare locului prin d-lor părcalabii de Hotin, atăt după cuprindere documenturilor. căt și după mărturisire a oameni bătrăni, ace bucată de loc dovedindu-i dreapta a mănăsti ii și luată de cătră Turci fere dreptăți i s'au dat și în stăpăniri, pe cari au văndut-o mănăstire în orăndă Dar acum esti aceasta pricină, pentrucă acele două moșii din raea sint din cele cele ce s'au văndut orăndă prin mezat si vănzare li s'au făcut ca să li aibă orăndatorii cumpărători în stăpăniri și pe anul acesta după cum s'au stăpănit și în anul trecut, cari apoi această bucată de loc a mănăstirii în anul trecut a fost tot supt stăpănîrea acelora în moșii Și acum orăndatorii acelor doaă moșii cu cuvăntu acela că ei au cumpărat ca să stăpănească după cum s'au stăpănit în anul trecut pricinuesc și nu îngăduesc pe orăndatoriol mănăstirii, ca să stăpăniască. La cari și orăndatorii acea au driptate

Dar nici lucru nu iaste cu dreptu a se păgubi de dreptu său, în vremi căndu bucata acea s'au dovedit că iaste driaptă a mănăstirii și diceasta parte în Moldova. Și pentru acea Divanu cu această înștințăzi pe Ex-ta, ca după cuviință dreptății să s facă puniri la cali di a să scăde de la visterie pe orăndatori acei din raea din prețul cumpărăturii, cu analagon venitului acei bucăți de loc, cea ce ar fi cu dreptu, pentruca nici ei, să s pagubiască, cum și mănăstire să-ș poată stăpăni dreptul său făr de suparări.

Balș logof. (și încă patru iscălituri)

1808 Ioni 25.

V.

Către Ex-sa . . . Cusnicov Divanul Cnejăi Moldovii.

Ace trimisă către Divan predlojănie a Ex-tale vestitoare pentru moşiile ce sănt în raeoa Hotinului că după pre înaltă monarhicească bună voinţă potrivită cu socotinţa pre strelucitului cniaz gheneral feldmarşal pe arătare Ex-tale către strălucire sa intemeiată, iaste a să întări stăpănire numai asupra acelora ce au dreptăţile stăpănirilor atăt boeri, căt şi mănăstiri, şi alţi cinovnici păminteni. De nesfărşită bucurie au umplut sufletile tuturor de obşte, privind începire ce dorită a împărtăşirii înpărăteştelor îndurări prin milostivire şi părintească umbrire ă făcătoriolui de bine pre strălucitului cniaz gheneral feldmarşal Alexandru Alexandrovici Prozorovschi. Şi prin mijlocire ce înţăliaptă şi bunătatea firiască a Ex-tale, prin care nădăjduim tot binele, fericire şi norocire pămăntului, văzind că către aceasta numai să întinde şi să întemeiază cugetul cel îmbunătăţit a Ex-tale.

Spre aceasta din parte tuturor aducem mai înăi mulţămirile cele mai adănci către Ex ta mijlocitorul nostru, încredinţăndu-te că ne sfîrşit va fi cugetul nostru cel dă cunoştinţa a propovădui neîncetat îndatorire sufletelor noastre.

Iar după aceasta socotind neapărată datorie a ne învrednici prin pre plecată mulţămire să ne înfăţişez şi către făcăturiol de bine inaltul poruncitor pentru milostivitoare strălucirii sale mijlocire către aceasta alăturăm această pre plecată a noastră carte dă mulţămire către pre strălucire sa. Şi precum înţălepciune Ex-tale va socoti, o va înfăţaşa, necontenind firească bunătate a întovărăşi cele bune arătării spre tragire milostivnicului cuget a strălucirii sale către norodul acest credincios al Moldaviei şi spre agiutoriol cel nicontenit. care are trebuinţă pentru bună sa stare.

Paisprezece iscalituri cu Balşii
Roseti şi Sandu Sturza în frunte.

No. 167
1808 Iolie 15

VI.

Către Ex-sa . . . Cusnicov Divanul Cnejii Moldovei

In predlojănie Ex-tale ce s'au dat pentru moşiile dela Hotin să hotărăşti ca să să rănduiască un comitet de trei boeri păminteni spre alegire scrisorilor şi dovezilor ce vor ave pe moşiile acele, boere, mănăstiri şi alte trepte, ca să-s cunoască cei adevăraţi stăpăni care după îndurare milostevei împărăteştii sale măriri. au să căştige stăpănire lor. Drept aceia Divanul au socotit aceste trei persoane a fi, anume d-lui Teodor Balş biv vel vorn., acel care au şi mai fost întru cercetare moşiilor acestora acum în vreme vănzării veniturilor, al doile d-lui vorn. Dimitrie Bogdan, iar al triile pah. Ivan Tăutu, aceştie fiind şi socotinţa Ex-tale a alcătui comitetul aice în Eşi vor primi poroncă, aşteptându să răspunsu socotinţii şi hotărării Ex tale

Const. Balş vorn.
Sandu Sturza hătm.
Iordache Roset vist.

Iaşi 1808 Ioli 25.

VII.

Către Ex-sa . . . Cuşnicov Dela obşte boerilor Moldovii

Asupra îndurării impărăteştii sale măriri, de a să da la adevăraţii stapăni pămănteni moşiile cele strămoşesti a niamurilor noastre, cunoscători fiind mijlocirii, către aceasta a pre strălucitorului cniaz gheneral feldmarşal şi arătarii cei bune a Ex-tale către pre strălucire sa, nu am lipsit prin glasuri mulţămitoare a înfăţăsa pre plecata noastra cunoştinţă în scris către Ex-ta şi către milostivire pre strălucitorului înaltului poruncitorio cniaz gheneral feldmarşal. Şi iarăş pururе cu neîncetare vom aduce bunile cuvăntări, şi rugile către ceri pentru mărire puteri şi slava ce vecinică a împărăteştii sale măriri şi pentru îndelungare vieţii a mijlocitorilor pre strălucitului cniaz şi a Ex tale.

Insă şi după aceaste a noastră cunoştinţă spre sămnul mulţămirii cugetului nostru am socotit de obşte ca să ne bucurăm a arăta protimăie noastre, făcănd aducire venitului acestor moşii ale noastre a anului curgatorio dela sfite Gheorghie 1808 pînă la sfite

Gheorghie 1809, la visterie ţării spre întrebuinţare zahereliIor înpărăteştii armii, rugându-ne a fi priimită aceasta aducere a noastră spre arătare credincioasă cunoştinţă. Suma acestui venit precum iaste ştiut Ex-tale a anului acestuea că alcătueşte în 297.482 lei piste tot atăt a moşiilor acelor care s'au arătat stapănii, căt şi a moşiilor acelor care nu s'au cunoscut stăpăni . . adecă lei

168.862 moşiile acele care l-au luat asupra lor acei numiţi stăpăni în preţul acesta, după suma anului trecut, ca să să răspundă banii în depozitul pe toată lumea.

127.620 moşiile care s'au vândut prin mezat acelor care nu s'au numit încă stăpăni, numărându-să parte giumătate a banilor la visterie, iar ceilaltă parte având a o da la sfit. Dimitrie viitorio.

297.482. Dintru această sumă care toată iaste să să facă venit visteriei s'au şi cheltuit până acum în cumpărătoare zaherelii până la Ionie trecut a armiei împărăteşti, giumătate de bani ce s'au luat dela mezatul moşiilor celi care nu s'au numit stăpăni şi cesferturele a patru lunii ce s'au luat dela celi cu stăpăni.

Intru acest chip dar sunt afierosăţi toţi banii aceştie a anului curgătorio în trebuinţa armăei împărăteşti, şi acei ci s'au luat şi s'au cheltuit tot în plata Zaherelii vor rămăne daţi. Şi acei ce sănt să să ea întru această întrebuinţare vor fi în hotărăre şi ştiinţe Ex-tale prezidentului nostru, făcându-să venit visteräei.

Const. Ghica logof.
Balş. logof.
Sandu Sturza hatm.
Iordachi Roset vist.

808 Avgust 1.

VIII

Moşii de la ţinut Hotenului ce s'au lămurit până acum.

Mănăstire Golăe

Clocuşna, Bogdăneşti, Drăguşăni într'un hotar cu Bogdăneşti, Clişcăuţăi, Milineştii, a patra parte de Trebujăni, care trec numai pe giomătale în ţinut Hotinului, care sănt dovediţi din parte ce-i este în ţinut Eşi, bez trei părţi ce sănt a altora.

Mănăstire Cetățue

Corcova ce trece numai pe giumătate în ținut Hotinului.

D-lui logot. Iordache Canta

Rașcăuțăi ce-i zic și Rașcovul, Madițăi, pol sat Ocutuì de gios, ce-i zic și Balamutica, bez pol sat ce este a d-lui logof. Costache Ghica, Ojovul ce-i zic Ujova, Ocnica ce-i zic Ocnița. Divințăi ce să numește Cășla lui Netim după mărturiile de cercetare a sulger Costandin Leondari. A patra parte de Trebisăuți, bez trei părți ce sănt a altora cari însă nu s'au lămurit. A patra parte de Cerdena pe părăul Cerdinei bez două părți ce sănt a altora care încă s'au lămurit.

D-lui biv vel vist. Iordache Rosăt cu alți boeri Rusătești ce să trag din vor. Iordache Rosăt.

Cutarăel, Molodova, Hrimancăuții, Lomacințăi ce-i zic Loslacinița, Hlinișteì zic Hlinasae, care este într'un condei cu Rătunda, și pentru Rătunda până acum scrisori nu s'au ivit, și nu să știe de este osăbită moșăe Rotunda, sau de este poreclită de Turci pe trupul Hlinișănei, pol sat Culeșălca, bez pol sat ce este boerilor Sturzești. Cosăuții nu să află în tabla vesteriei. Trei părți din moșăe Căslavce bez două părți ce sănt a Cazămireștilor, Tărăsăuțăi. A șesa parte din Vacinti nu să află în tablă visteräe, Bricenei, Țicotenì pe Tecutei nu să află în tabla visterii Edinița Rășințăi ce să chiamă Mihalcăel, la tablă este Mihalcăi, Hrozna

D-lor boierii Bălșăști fiei răp. logof. Lupul Balș.

Burlaneștii ce-i zic Bărlăneștii, Bărnovul ce-i zic Bărnova pe care este și o cășla ce să chiamă Cărcuți, Vorcovițe, Blișcinăuți ce să zic Beșicăuțai, Balașănești, Vasăliuțai ce să zice Vasăleel, Cerdica mică improtiva satului Doljocul ce s'au chemat Borice, Șărăuți, Barleștăni în tabla visteriei nu sănt. Rucșinel ce să zic Rucșănii, pol sat Vascăuțăi, Culucenii pe Drabiște lăngă Tribăsăuți, Culucienii în tabla visteriei nu este, Nădăbăuțăi. Părți din Lopatinți nu să află în tabla visteriei.

Mănăstirea Slatina

Răscăuți, Răchitna, Rărince, Cobinețul, Colincăuțăi. Unile dintr'aceste trec și în ținut Cernăuțului.

D-lu logof. Costache Ghica.

Nilipăuți din care trag și alții, Medvidca i Nebulavca, pentru care sănt mărturii că Medvidca să numește acum Codul Lipcanilor, și Nebulacva să numește Hlina. Hankeuțăi ce se zic Hincăuții. Ianuvca pentru care este mărturie de cercetare a sulg. Costandin Leondari, că să numește acum Capaletca, Anadolul și Dărăbanii. Hrușăuțăi ce să numește și Hrușavătul de care trag și alțăi. Valcovățul cu pricinile lui pentru care este mărturie sulg. Leondari că să numește acum Ghilavățul. Părți din Tălmăcel bez părțăle D-ei păhar. Lăzoaei este iarăș mărturie sulg. Leondari că să numește acum Burduv. Părți din Borodoceni, părți din Tuliteni scrisorile le arată tot lăngă Tălmăceni. Cusarăel este iarăși mărturie sulg. Leondari că este pe Ciohur și să numește Bărnova. Bălcăuțăi sau Marcăuțăi. Pol sat Vărateeul. Pol sat Ocutel, bez pol sat ce este a d-lui logof. Iordache Canta. Răstel.

D-lui spăt. Ștefan Sturza, d-lui spăt. Ioan Sturza.

Rujăuțăi ce să chiamă Bărlădianul pe Ciuhur. Voloconțăștii pe Prut. Hrățăni tij pe Prut cu loc de moară pe Volovăț nu sănt n tabla vistearăi.

D-lui pahar. Iordache Darăie

Halice nu este în tablă, dar este alături cu Clișcăuți și tot supt numele Clișcăuților. Lucățenii.

D-lui com. Costache Conache.

Dumidenii nu sănt în tablă, dar sănt alături cu Trebisăuțăi.

D-lui spăt, Șărban Negel.

Șișcăuțăi.

D-l vorn. Dimitrie Bogdan.

Vornicenii, nu sănt în tablă.

D-tui Costandin Botez

Miteștii cu pricinile lor pe Prut nu sănt în tablă. Săncăuțăi. din cari trag și d-lor Cazămireștii. Părți din Taistreni, nu sănt în tablă. Părți din Costiceni în care au și alțăi ce nu s'au lămurit. Pol sat Grumezenii nu sănt în tablă. Pol sat Negrințăi ce să zice Negrinița, bez pol sat ce este a altora ce încă nu s'au lămurit.

Căpit. Ioan

Sitnicăuțăi, Mițăștăi ce s'au numit și Vascăuțăi nu sănt în tablă. Parte din Costiceni unde mai au și alțăi.

D-lui baronu Neculai Heresc

Pol sat Cotiujănii bez pol sat ce este a altora pol sat Bărligei nu este în tablă.

Casandroe comis fata Şărbului.

Peririta.

D-lui pah. Ioan Negre.

Vertiporoh nu este în tablă, dar este pe Ciohur lîngă Rojănţi.

D-lui gheneral Ilie Catargiul

Părţi din Babini undi au şi alţii ce nu s'au lămurit. Săcuţenii. Părţi din Hădărăuţi undi au şi aţăi.

D-lui spătar Teodor Balş.

Părţi din Săngereni unde au şi alţăi ce să numeşte Săngerul. Parte din Bilăuţi undi au şi alţii ce să numeşte Ghilăuţăi. Volodenii pe apa Racovăţului, Stăucenii, Dolinenii, Doljocul. Părţi din Cruhlec unde au şi alţii. Părţi din Jurolca undi au şi alţăi. A patra parte de Trebujăni pe Ciohur, care trece gimătate în ţănut Hotinului, bez a patra parte a Golăei, şi două părţi a altora, şi parte ce trece să numeşte Horodişte.

D-lui spăt. Ioan Neculce.

Novosăliţa. Rosoşăniii din care trag şi alţăi. Culişăuţăi nu sănt în tablă. Pol sat Nilicăuţăi în care aie şi d-lui logof. Costache Ghica şi alţăi. Grozăuţii ce să zice Grozăniţa. Bolcăuţăi nu este în tablă. A patra parte din Şălăuţi, bez trei părţi o sulger. Ioan Braei. Ghergheuţăi nu sănt în tablă.

Mănăstire Precistă din Ocnă.

Vlădica nu este în tablă, dar este lăngă Nădăbăuţi.

Mănăstirea sf. Savva,

Ciabrăul.

D-lui sărd. Alexandru Anastasă.

Mihălăşănii. Varticăuţi.

D-lui Cămin. Ştefan Catargiu.

Căroltieniii ce să zic Corolteuţăi.

D-lui pah. Ioan Tăutul.

Pol sat Peceacul parte din sus lângă Zaluciăc, bez pol sat ce este a altora. Nu este în tablă.

Pit Teudosie ot Bălți cu ai săi adecă Gavril Lozănschi: Toma Rusănovschi.

Mihuceni ce să numește Niporotova. Parte din Vortop unde au și alțăi, nu sănt în tablă fiind Căşla lui Bechir. Parte din Paustova, unde au și alțăi ce să numește Paustia. Parte din Șărbaca unde au și alțăi. Părți din Căpoteni ce să zice Terevca.

Dn-ei logof. Ecaterina Sturza.

Marșinița. Novosăliția pe Prut alături cu Marșinița. Sfișcăuțăi ce să numește Trinca.

Clironomiii răpos. logof. Costandin Rosăt.

Șibuteniția. Cormanul.

D-lui vorn. Teodor Balș.

Corjăuțăi, părț din Țețcani, părț din Onești nu sănt în tablă visteräei. Părți din Șărbaca. Părți din Căpoteni în care au și alțăi ce să zice Terevca.

D-lui spăt. Iancul Miclescul

Caracușcenii ce să numesc Caracușănii, din care trage și dei pah. Zmaranda Lăzoae.

D-ei păharn. Zmaranda Lăzoae

Părți din Tălmăzi unde are și d-lui logof. Ohica ce să numește Burduv. Parte din Caracusceni. Parte din Burduv.

D-lui post. Constandin Costache.

Letcăuțăi ce să zice Lencăuțăi legați cu Macarevca. Părți din moșăe Jercăuti. Nu să află în tablă. Moșie Bilabițăi, din care trag și alțăi, ce să zice Ghilabățul.

Toma Săndulache.

Nehorenii, ce să zice Mihorenii, Bereste.

Porosnicul Ioniță Oatul pit i Gheorghe Proca

Peribicautăi ce să numește și Rohotinul. A trăe parte din Tișcăuți, a patra parte și dintr'altă a patra parte ce să va alege din Cotiogeni. A șăsa parte din Hădărăuți. A opta parte din Medveje.

Panaite Docan și pit Vasăle Docan.

Silişte.

D-lui comis. Alecul Canta.

Coteleva pe care o cer și d-lor Cazămireşti, în tablă este Coteleul.

D-lui pah. Tudurache Ciore și alții: sulg. Gheorghe Cihorianul Zaluceăni

Aceste moșii s'au lămurit păuă astăzi după scrisorile ce au arătat festecare.

1809 Apr. 11

Teodor Bals vorn. Dim. Bogdan vorn. Ion Tăut pah.
Manolachi Dimachi vorn.

IX.

Moșiile din ținut Hotinului ce s'au arătat stăpînii lor cu scrisori și în tabla visterii să află, dar încă nu s'au lămurit.

Balcăuțăi, Tulburenii, Cerbecenii, Văzdăuțăi, Voloșcova, Lipnicul, Șărbinița, Dăncăuțăi, Păşcăuțăi, Crestineşti, Ghilăuțăi, Corteşti, Brănzănăi Enăuțăi, Volcinețul, Moșunețul, Larga, Zălina, Chelmeştii, Cotela, Măndăcăuți, Hurcineşti, Buzovița, Nicjoae, Cobălcenii, Cupcenii, Stălineştii, Romancăuți, Bulbucana, Criva, Coşulenii, Șăndrenii, Vasilcăuțăi, Rușavenița, Slobozia Hrimăuțăi, Rusănii, Cipilăuțăi, Sărăuțăi.

Moșiile ce să află în tabla visteriei, dar scrisori asupra lor nu au venit.

Căşla ot Fântăna albă, Carlacue, Viișoara, Bălțațăi, Corcazul, Cuconeşti, Curcilinca, Căşla Chiortului, Cociumbeni, Cociumbăuțăi, Otaci, Tărnova, Feteşti, Căşla, Tăbanul, Hăjdăul, Poiana, Stroeşti, Mămăliga, Căşla, Cipinosul, Prihaerodul, Cimișăuca, Culicăuțăi, Zarujenii, Vitrianca, Slobozăe, Macareuca, Căşla giamgiului, Otacii, Pălădea, Răiceazul, Căşla lui Suliman, Căşla lui Ibraim, Sancăuțăi.

Aceste moșii ce prin izvodul acesta să arătă, încă pînă acum nu le s'au lămurit cercetare.

1809 Apr. 18.

Bals vorn.
Dumitrache Bogdan vorn.

Tăut pah.

X.

Către Ex-sa... Cușnicov Divanul Cnejiei Moldovii.

Apropiindu-să vreme împlinirii vănzării moșilor celor fără stăpăni din raeaua Hotinului care iaste acum la sfete Gheorghi după doâ predlojănii a Ex-tale ce s'au dat cătră Divan pentruca să ceea dela comitetul rănduit a cercetării moș ilor lucrare ce au făcut și căte din moșii s'au dovedit cu ne oborătă dreptate drepte a stăpînilor lor și cîte au rămas fără stăpăn au cerut dela arătatul comitet numai această știință. Căci ace desăvîrșită cercetare a tuturor documenturilor, după predlojăniea Ex-tale dată Iolie 9 a anului trecut supt No. 1045 are să o facă comitetul cătră Ex ta în scris cu însămnare și a socotinții comitetului pentru feștecare document. Și acum la 15 Apr lie au putut lua izvoadile aceste iscălită de d-lor boerii rănduiți a comitetului. De care iată asămine scoțăndu-să copie în tălmăcire rusască să trimite Ex-tale împreună și cu tălmăcire însoțita înștiințării cătră Divan a comitetului. Aceste izvoade precum să vor vede de Ex ta sănt împărțite supt aceste numiri, adecă: cel întăi izvod iaste de moșiile care s'ar fi lămurit pănă acum, arătăndu să și numile stăpănilor moșiilor, însă nu cu arătare documenturilor și a hotarălor. După predlojăniea ci s'au dat întăi de cătră Ex-ta, căci aceasta pe largu arătare iaste datoria camitetul să o de Ex-tale ne întrănd Divanul întru cercetare ce desăvîrșită a comitetului fiindcă nici iaste la putință sa a o face aceasta. Și spre acest sfîrșit au fost alegire boerilor celor dintăi spre a ave încredințare în ce fără părtinire cercetare ce vor face. Insă aceasta numai paratirisănd Divanul pentru alegire moșiilor celor vănzătoare vede că întru acest izvod a moșiilor ce s'au lămurit după arătare boerilor s'au trecut unile din moșii cu nume care în izvodul ce are, Divanul de moșiile Hotinului nu să cuprind. Și pentru unile din aceste iarăși prin izvodul acesta însămniază comitetul că ar fi din moșiile ce să cuprind în izvodu visterăei numind și chemare lor, după cercetare ce au făcut. Iar îndestulare aceștii cercetări datoria va fi iarăși comitetul a o da Ex tale în ce chip s'au putut încredința de schimbarea numirilor. Iar alte moșii arătate de lămurite a stăpînilor sunt însă necunoscute în ce chip să număsc prin izvodul Divanului, nepotrivindu-să însă numirile. Și tot prin izvodul acesta a moșiilor celor lămurite, mai

arată comitetul la unii din stăpâni cîte o patra parte şi o a trăiea parte dintru o moşăe. La alţii şi mai mici părţi iar la unii părţi numai fără hotărăre în căt să cuprind aceste părţi Şi apoi pentru celelalte părţi acelor moşii arată că nu s'au lămurit. Această cuprindire are izvodul întăi. Cuprindire izvodului al doilea iaste: pentru 38 moşii care în tabla visteräei să află numele lor. Şi scrisori s'au arătat la comitet asupra lor. Iar cercetare n'au încă apucat a să face pentru dănsele. Al triile izvod are cuprindere pentru 35 moşii care în tablile Visteriei să află numirile lor. Dar la comitet încă scrisori asupra lor nu s'au arătat pînă acum. Divanul care nu are nici o amestecare în cercetare comitetului având datorie însuş comitetul a să adresarisi către Ex ta pentru toată lucrare sa numai pentru aceasta cere povăţuire Ex-tale în ce chip să urmeze la vănzare moşiilor acum la svete Gheorghi. Şi mai întăi din izvodul cu numărul întăio întru care să cuprind moşiile ce s'au lămurit după arătare comitetului, să le ea acele stăpânii în stăpînire, precum şi să cuvine? Şi dintru acele căt pentro moşiile care şi în scrisorile stăpânilor să află tot acele numiri şi în izvodu comitetului tot acele nu poate a să naşte vre o pricinuire. Iar pentru acele moşăi cum în scrisorile stăpânilor s'au aflat cu o numire osăbită şi în izvodul visteriei să cuprind cu altă numire, şi comitetul la unile prin cercetare au dat numire potrivită cu izvodul visteriei, iar la altele nu au dat, pentrucă încă cercetare nu s'au săvîrşit, în ce chip să să urmeză? Adecă să ea stăpânii acei arătaţi de comitet moşiile acele căte comitetul arată că ar fi dintru aceli numi, care să cuprind în izvodul visteriei? Şi acele ce nu s'au potrivit încă numile, dacă pe urmă să vor potrivi că ar fi din numirile moşiilor ci să cuprind în izvodul visteriei, care îndreptare să se facă pentru acele? Căci Divanul poate va vinde moşiile a acărora nume nu s'au cuprins la stăpâni. Şi pe urmă să vor arăta stapânii cu pretenţăe că moşăe ace vândută di Divan cu o numire iaste a sa, numidu-să în scrisori în alt chip. Apoi iarăşi cere povăţuire Divanul şi pentru părţi care să arată prin izvodul cel lămurit, că ar fi a unora din boeri în giumătate, a trăe parte, a patra parte, şi fără periorisire, alte părţi mai mici dintr'un trup a unii moşii. Nelămurindu-să încă pentru celalt trup a acelor moşii a cui iaste, să se de? Şi în ce chip să să de stăpânilor, si în ce chip să să vândă trupul cel rămas a moşiilor, şi

în ce chip să să dezlege despărţiri părţilor? Şi aceasta povăţuire să ceri pentru izvodul numărului întăi. Iar pentru izvodul al doile întru care sănt trecute 38 moşii pentru care s'au arătat scrisori, dar cercetare nu s'au săvărşit, cere osăbită povăţuire Divanul să vănză venitul acestor moşii acum? Şi dacă să vor lămuri şi să vor arăta cei adevăraţi stăpîni prin hotărăre cercetării comitetului să să de lor venitul anului acestuea şi până când să să întindă aceasta epohi? Căci Divanul adaoge aş însămna socotinţa sa de să va găsi cu cale ca aceste moşii acelor care s'au arătat scrisori şi nu s'au cercetat încă, să să vănză de cătră Divan anume pe feştecare moşăe la cei ce să află cumpărători, iar nu unite împreună. Şi banii să să adune la un loc săgur negustoresc a fi depoziton până la săvărşire şi închăere cercetării comitetului. Şi până atunce căţ din stăpăni vor lămuri prin dovezi drepte, aceea vor lua din depoziton suma venitului anului acestuea a vănzării. Iar pentru căte moşii lămurire până atunce nu să va face, venitul anului acestuea va rămăne a visteriei pămînteşti. Dar nu să va pierde drumul dreptăţii a adevăraţilor stăpăni după moştenire, ori când vor dovedi şi după aceasta cu documenturi dreptăţile lor asupra moşiilor vor lua dela ocărmuire îndestulare lor spre a nu pierde părinteştile şi strămoşeştile moşii Şi aceasta pentru moşiile cuprinsă prin izvodul al doile. Iar pentru moşiile care sănt cuprinsă prin izvodu al triile, care sănt 35 şi pentru care nici scrisori până acum nu s'au arătat, aceste toate ipac împreună pentru anul acesta numai ce să începe dela 809 Apr. 23 de să va socoti de cătră Ex-ta să să vândă. Şi banii venitului acestui an să-l ea visterie pămîntească. Iar celor ce să vor arăta după aceasta cu scrisori adevăraţi stăpăni după moştenire să nu să închidă drumul dreptăţii, ce prin cercetare, dela sfărşitul anului acestuea să le de ocărmuire stăpănire în putere milostivitoarei hotări a *împărăteştii sale Măriri.* Rămăne însă că dacă din izvodul dintăi moşiile acele care nu s'au potrivit numirile lor cele din scrisori, cu izvodul ce are visterie de moşiile Hotinului, să vor îndrepta a fi unile supt numire a moşiilor acestor ce să vor vinde ipac Acei stăpăni să aştepte dreptul lor după sfărşitul acestui an, pentrucă vănzare moşiilor ce nu s'au arătat stăpănii cu scrisorile urmiază a să face înpreunată şi în hotarele acele cunoscute din anul trecut. Căci într'alt chip nici Divanul nu va şti cu ce aşezare să vândă venitul nici cumpărători cu care temeio să cumpere.

Așteptând dar Divanul ce făr prelungire povățuire pentru că au venit mușterii după publicație și vadeaoa iaste după șasă zile, cu cinste să roagă Ex-tale spre a ave răspuns. Iar pricina pentru care d-lor boeri comitetului n'au putut mai în grabă da săvărșire fiind precum arată din ce cu întărzăere înfățișare a scrisorilor făgăduesc d-lor că păn la sfărșitul lui Maio vor da sfărșit la cei ce s'au arătat cu scrisori.

Gavriil Mitropolit și Exarh.
Const. Balș logof. Sandu Sturza hatm.
Iordachi Roset vist.
1809 April 20.

XI

Cătră . . . Cușnicov de la comitetul cercetarii pentru moșiile de la ținut Hotinului.

Cu cinste comitetul face înștiințare Ex-tale, că d-lui doftorul Evstatie i med. Sandul Teodosăe, au arătat scrisori pentru moșiile din ținutul Hotinului ce li să cuvin într'alor stăpănire între altele și pentru o moșăe Țicotenii. Deci fiindcă moșăe la ținut Hotinului numite Țicoteni acum nu să află, au rămas până să dovediască d-lor supt ce uume s'ar fi afland acum. D-lor au adus mărturie sulg. Leordari ce au fost rănduit cu carte cinstitului Divan cercetatorio acolo la Hotin care mărturisăște, că satul Țicotenii ce este alături cu Cotela, acum să numește Larga, pe care trup de moșie să află și o cășlă. Din care mărturie, și din scrisorile vechi ce au arătat d-lor în care arată că hotarul Țicotenilor să înpreună cu hotarul Cotelii viderat să cunoaște, ca acest Țicoteni sănt care acum să numesc Larga i Cășla. Pentru acea să face înștiințare Ex-tale, ca una ce este moșie driaptă a d-lor să se scoață din izvodul ce s'au trimis Ex-tale pentru moșiile ce încă nu s'au lămurit, pentru ca să și o ea în stăpănire, să nu păgubească venitul.

Toderașco Balș vornic
Manolachi Dimachi vorn.
Dumîtrachi Bogdan vornic,
Ivan Tautul paharnic

1809 Apr. 20.

XII.

Către . . . Cușnicov Divanul cnejii Moldovii

Comitetul rănduit spre cercetarea documenturilor moșiilor din ținut Hotinului, prin răportul ce face către Divan anume din 19 Aprilie curgător arată că izvodul moșiilor celor lămurite cu stăpăni, ce au dat către Divan, care izvod anume s'au dat Ex-tale din greșală nu s'au însămnat la o moșie a d-lui logof. Costachi Ghica, anumi Răsteu, că această moșie să numește și Otacii, după mărturie ce au arătat d lui logof. spre aceasta. Și fiindcă în izvodul visterii această moșie Răsteu este arătată împreună cu Otacii, au trecut și în izvodul moșiilor celor fără stăpăni rămasă Otaci drept moșie osăbită. Afară de aceasta, mai arată comitetul că iarăș o moșie a d-lui logof. Costachi Ghica din cele lămurite anumi Harcăuți, cu greșală au potrivit-o cu moșie Hircăuți, căci după mărturie ce are d sa logof. această moșie Harcăuți este moșie Bădragii care este iarăș din moșiile cele cuprinsă în izvodul vechi și au trecut-o înizvodul moșiilor celor fără stăpăni. Și fiindcă la această ceri și d-sa logof. prin osăbit răport din parte d-sale către Divan, ca să să facă îndreptarea, și izvoadele comitetului sănt date Ex-tale nu lipsim a face arătare Ex-tale ca socotindu-să de către Ex-ta să să facă îndreptarea aceștii arătate greșăli să aibă Divanul poruncaEx-tale.

Sandu Sturza hatm.
Iordachi Roset vist.
809 Apr. 21, Iași

XIII.

Către Ex-sa Cușnicov Divanul Cneji Moldovii

Liafa comitetului ce s'au rănduit spre cercetarea moșiilor ot Hotin să cuprinde pe lună în 2450 lei după rănduirea Divanului de atunce, adecă dela Iolie 25 a anului trecut însă

lei	
1200	Dum. vornicul Teodor Balș
400	Dum. vornicul Manolachi Dimachi
400	Dum. vornicul Dimitrie Bogdan
350	Pah. Ioan Tăutul
100	la doi logofeți a comitetului
2450	și mai adoagăndu-să încă 100 lei pentru 2 logofeți s'au cu-

prins 2550 lei pe lună. Această liafă pe 10 luni de la zi întăi Avgust a anului trecut şi păr la sfărşitul lui Martie? viitor alcătueşte suma de 25500 lei, care după socotinţa Divanului de atunce este să să tragă den venitul moşiilor Hotinului a tuturor de obşte. Făcăndu să socotiala acum de a eşi această sumă trebui să să tragă la 10 lei unul, adecă atăt den moşiile ce s'au lămurit, căt şi den cele ce au întrat în cercetarea comitetului după suma vănzării venitului anului dentăi. Iar pe acele care nu s'au arătat stăpăni şi să vănd acum de cătră Divan să să tragă iarăşi den 10 unul după suma vănzării de atunci şi den această sumă care după socotinţă va eşi peste 26000 lei la 10 unul să să de boerilor şi scriitorilor comitetului, liafa aceasta pe 10 luni suma de mai sus cum şi osăbită cheltuială a condicilor, arătăndu-să socotială Ex-tale. Iar mai prelungindu-să comitetul şi de la zi întăi Ioni moşiile ce să vor lămuri în curgerea acea vor plăti osăbit analogon în liafa boerilor comitetului afară de aceasta. Aşteptănd Divanul răspunsul Ex-tale cătră aceasta.

Const Balş logof.
Iordachi Roset vistier
809 Apr. 30

XIV.

Cătră . . . Cuşnicov Divanul Cnej. Moldovii.

După urmare predlojănii Ex tale din 20 Apr. trecut, supt No. 1358 pentru moşiile din raeoa Hotinului, căt pentru celi ce au fost arătate prin izvod No. 1 a comitetului că s'ar fi lămurit, şi căte după acel izvod, prin arătare cătră Ex ta, şi cu predlojăniea s'au mai făcut cunoscute, s'au lăsat asupra acelor stăpăni, boeri mănăstiri şi alţii, care să şi îndatoresc de cătră Ex ta, spre a-şi lua vecinice documenturi, a întra în cercetare Divanului cu dovezile ci au. Şi aşa să va urma. Şi pentru toate acesti moşii care anume şi cui s'au lăsat să alăturieză aice izvod însămnat supt No 1 spre priroforiea Ex-tale. Iar pentru celi nelămurite atît din izvodul No. 2 ci s'au arătat stăpănii lor, dar încă hotărăre nu s'au dat, căt şi din celi cu numiri nepotrivite, şi din izvod No. 3 căţi s'au arătat stăpăni precum şi a sudeţilor K. K. s'au rănduit a să pune în dipozito, care iarăş prin izvod alăturat să arată anumi supt No. 2 însămnăndu-o şi suma depozitului, care au cuprinsu, precum să va

vide de cătră Ex-ta 98879 lei. Apoi dar Divan rămăind cu 20 moşii din celi ce nu s'au cunoscut stăpănii din izvod No. 3 acele li-au vândut prin mezat; care au cuprinsu vinitul pe un an 60875 lei după însămnare cuprinsă în izvodul aratat supt No. 3. Au mai vândut şi alte 13 moşii din izvodul No. 2, aceli numai care di s'au şi arătat scriso i pe dănsele la comitet, dar comitetul nici în cercetare n'au început a întra ca să le numiască a cui sunt. Şi au cuprinsu şi acesti 49250 lei după arătata însămnare supt No. 4. Să cuprinde şi părţile di moşie aceli care s'au scos, nefiind pără acum cunoscuţi stăpănii lor. Din părţile moşii acelor care sint cunoscuţi stăpănii care au cuprinsu şi acele după vănzare ci s'au făcut 9950 lei bez analogon părţilor celor cunoscuţi după însămnare supt No. 5. S'au mai văzut şi 9 moşii întru care s'au arătat unii cu părţi nehotărăte. Şi au cuprinsu şi aceli 28120 lei care iarăş s'au însămnat supt No. 6. Deosebit s'au vândut şi moşia Stăuceni care de cătră comitet s'au arătat prin izvod No. 1 că ar fi d lui Spăt. Teodor Balş. Şi pe urmă făcând pretenţii asupra ei d-lui sărd. Prăjăscul s'au hotărăt di cătră Ex-ta ca să să de în vănzare, cuprinzând şi aceasta 4010 lei, după însămnare supt No. 7.

Dintru acesti dar condei căte s'au vândut având a să lua şi în giumătate suma banilor acum iar giumătate la sfeti Dumitrie va rămăne visteriea pământiască cu atît căt să va lămuri până la sfărşit anului după cercetare Divanului şi înştiinţare cătră Ex-ta de stăpăni ci să vor mai găsi şi vor tragi din vinit anului acestuea.

Spre ştiinţa Ex-tale va fi că silinţă s'au făcut, pentru folosul visterii căutându-să şi neasuprire celor ci s'au arătat până acum stăpăni.

Const. Ghica logof.
Const. Balş logof.
Sandu Sturza hatm.
Iordachi Roset vist.
1809 Mai 18, Iaşii

(Va urma)

Diferite ştiri din arhiva Consiliului Eparhial - Chişinău

de Const. N. Tomescu

Plîngere împotriva mitropolituluil Ignatie.

Doi fraţi Racoviţă, unul logofăt, cellalt clucer, se plîng exarhului Gavriil despre «necinstea ce ne-au făcut în divan cel de-acum noul păstor ce avem» — mitrop. Ignatie. Ei amintesc că boerul «spătar Mihai Cantacuzino, moşul răposatului părintelui nostru banul Racoviţă şi strămoşul nostru, . . . din răvnă dumnezeiască, cu a sa cheltuială au zidit un spital aici în politiea Bucureşti, pentru căutare bolnavilor streini şi l-au numit Colţea, iar nu mănăstire, unde au zidit şi patru biserici.. ca să-s caute apururi căte 24 bolnavi cu toată cheltuiala... care să-s facă din veniturile moşiilor sale ce au dat supt stăpănirea acestui ospital. Purtător de grijă la această casă orănduieşte a fi epitropu mirean... de prisoseşte (din venit) să-s facă paturi de bolnavi pănă la 30, iar nu mai mult, dăpărtănd cu totul... de a nu avea nici un amestec, nici însă la epitropi, nici la venitul casii aceştii, nici domnul depi vremi ce au fost, nici arhiereul locului, nici vre unul din boeri, decăt storostea dă negustori cu trei dăn neguţători să-i caute pă tot anul socoteala epitropului... (iar urmaşii ctitorului) avea privigheri asupra epitropilor... i a starostilui dă neguţători ca să nu să facă vre un sfeterismos la socotelili ospitalului. Această orănduială... s-au urmat de sănt acum ani 115. Acum fără dă veste ne am pomenit că au dat la cinstit comitet păstorul nostru o anafora cu arătare ca să-s lipsiască epitropul ce au fost, şi orănduieşte p. sf. pe un Mostre sin Critarion şi pă un arhiereu Pogonianis, cu cuvănt că are poruncă dă la... gheneral Cutuzov să ia ospitalul Colţăi şi să orănduiască cerşători... că au socotit ospitalul mănăstire ca şi celelalte ce sănt supt oblăduirea eparhi». Ei s-au jăluit per-

sonal mitropolitului, «dar nici într-un chipu n-au vrut să-s înduplece a asculta rugăciunea noastră». De aceea au scris anafora la comitetul divanului, și cînd se citea anaforaua, vlădica Ignatie «a început cu o mănie groaznică asupra noastră, zicăndu-ne vorbe foarte proaste și necinstite, *care nici cel mai prost nu poate* a le suferi... am dobăndit ocară și necinste înaintea comitetului și a săborului boeresc... Dăla înălțimea pr. s. tale... cerem a dobăndi dreptate, întăi dă a întemeliea buna orănduеala strămoșului nostru... al doilea dă a ne dobăndi cinstea, care este cel mai mare lucru și cea mai mare bogăție la un om cinstit, căci strămoșul și părinții noștri cum și noi pănă acum nu ne-am învrednicit a auzi acest feli dă vorbe deșarte și proaste dela chear stăpănitori locului, necum dela arhierei Patrii noastre». Și în încheiere, ei cer «dăspăgubirea necinstei ce ni s-au făcut... și să alegem noi epitrop, om cinstit, cu stare, pămăntean... după orăduiala ce au fost, iar nu oamenii streini și călugări».

1811 Sept. 2

Din plîngerea acestora către Divan, anexată în copie, mai aflăm că epitropul de atunci era «paharnicul Ștefănică Belu, orănduit dă răposatul părintele nostru banul Racoviță.. nu ne va fi sufeirtă această nebăgare de seamă și răzvrătire... vedem că acolea la această sf. m-re, unde era orănduit de către răposații ctitori spitalul pentru săraci, bolnavi, streini, cari n-au unde să-și plece capul, spre pomenirea răposaților, au umplut m-rea dă cerșători, orbi, și șchiopi .. iar cinstit divan, vrănd a cerceta la Istoriea Patrii noastre Valahii, va afla în ce parte dă loc au fost orănduiți acești cerșători pentru a lăcui... dar știut să fie că și noi avem de a face... la alt loc mai mare, unde să cuvine spre a ne afla îndăstularea dreptății».

1811 Avg. 29

Exarhul Gavriil, fiind la Iași, a orînduit pe prot. Petru Cunițchi să cerceteze hrisoavele și toate datele, în privința spitalului Colțea, cît și registrele de venit și cheltuială, și în ce constă obijda pricinuită ctitorilor de mitropolitul Ignatie.

Pe 4 pagini se dă, în traducere rusească, testamentul spătarului Mih. Cantacuzino, cu un ștat de salar anual pentru arhiereu, cellalt personal slujitor, între care «un învățător de grecește și altul de romînește», cheltueli de întreținerea spitalului, bisericii, apoi arată ce izvoare de venit lasă: moșii, vie.

(dosar nr. 218/1811)

Rescriptul țarului Alexandru către președintele divanurilor romînești pentru apărarea clerului de asupririle autorităților civile.

Vasile Ivanovici,

Am fost informat că tagma duhovnicească din Moldova și mai cu samă cea din Valahia e asuprită peste măsură de mult cu havalele, la care-i pusă să îndure la fel cu norodul cel prost. S-au întîmplat cazuri în Valahia, că pe unii preoți i-au luat din biserică în vremea slujbii, la căratul fînului și a proviantului pentru armată, silindu-i să le facă chiar cu bătăi.

Eu îți dau poruncă dumitale, ca să iei cuvenitele măsuri eficace, ca să se curme aceste rele urmări și în general să se înrădăcineze evlavia cuvenită către tagma duhovnicească, voind ca biserica să se bucure de o deosebită ocrotire și apărare.

In fine, ca să se stabiliască o bună rînduială în toate felurile de administrație, găsesc necesar a-ți porunci ca autoritatea politică sub nici un cuvînt să nu se amestece în trebile duhovnicești, ci totdeauna, unde va fi nevoie, să se înțeleagă cu p. s. exarhul, și la orice întîmplare stăpînirea politică să dea ajutor în grabă dacă-l cere stăpînirea cea duhovnicească

Sunt către Dumniata cu bunăvoință

Alexandru

(*în rusește, dosar nr. 126 1812*).

Trecerea unui preot papistaș la ortodoxie.

«Fiind eu fecior de preot unit din stăpînirea Austrii, am întrat în școalele de acolo, învățând limba unguriască și latinească, în care am învățat și altă știință, precum filosofiea și teologhiea după cum să poradosesc în școalele păpistășești; mai pe urmă, murindu-mi părinți, am întrat în tagma bisericii a Rămlenilor, de a cărora dogme atît eu cît și părinții mei au fost. Și am fost priimit în cinul călugăresc la dînșii și hirotonisit preot, și fiindcă cei uniți cu păpistași de acele locuri, deși sănt cu credința papistași, iar obiceiurile bisericești le țin a bisericiii Răsăritului grecești, eu m-am căit că am întrat în tagma lor, și am pus gînd ca să mă ţiapăd, de toate, atît de dogmele apusenilor, cît și de obiceiurile lor, și să mă fac desăvîrșit pravoslavnîc fiiu a Bisericii Răsăritului

Pentru aceea am venit aicea spre a-mi înplini dorința mea, și mă rog p. s. tale ca să mă priimești și să mă împreunezi în numărul celor pravoslavnici creștini. Iar cît pentru călugărie și preoție, ci am priimit acolo, nu o voesc, precum nici aicea nu voesc preoțiea ori călugăriea, ei voesc a rămănea în starea mirenească...»

Silaghi Iosip m. p.

Exarhul a raportat sf. Sinod, în Septembrie 1811 că mulți dintre papistași cereau și înainte vlădicilor romîni să-i treacă la ortodoxie; aceștia, de acord cu patriarhii Răsăritului, prin botez îi uniau cu pravoslavia. Dar de cînd a intrat exarhul în Principate, a restabilit modalitatea prezăvută de sf. părinți și care se găsia și-n trebnicele vechi moldovenești, că primirea papistașilor în ortodoxie să se facă numai prin ungerea cu sf. Mir.

Cazul lui Silaghi e nou pentru exarh, și întreabă sinodul de-l poate primi în ortodoxie ca pe un mirean.

Sinodul răspunde că-l primește pe jeluitor, chiar în san de preot, «cu tăgăduirea rătăcirii religiei apusene papale»; dar dacă el nu dorește a fi în cler, atunci e dator «ca, înnainte de a se uni cu biserica ortodoxă, să roage stăpînirea papală de a-i ridice preoția».

Silaghi, ca să evite vre o legătură cu papistașii, răspunde «luînd eu toate socotințile mele, voesc și poftesc din tot sufletul și inima mea ca să mă unesc și să priimesc statul preoției și cinul călugăriei după toate canoanele și pravilile sf. pravoslavnicii Biserici a răsăritului».

El a fost primit, în această formă, în primăvara 1812, și dat la m-rea Socola, sub călăuzirea starețului Isaia, și unde avea să predea elevilor începători ai seminarului limba latină.

(în rușește, dosar nr. 215/1811)

Cutiea milelor dela mănăstiri.

Scrie Divanul Moldovii cătră cinstita duhovnicească Dicasterie: „Cutiea milelor, între alte venituri ce are statornicit după hrisoavele domnești, i să rînduește ca să ia și de la mănăstirili pămîntești, căte 500 lei pe tot anul. Care bani să trăge la cutie prin marafetul logofătului svintei Mitropolii. Și mai înnainte să lua banii aceștie la sfărșitul anului (30 Iunie). Iar de la o vreme încoace urmează îndestulă zăbavă cu datul banilor, și să pricinuește

zăticnire dintru aceasta... şi pentru banii ce sănt de pe anul trecut—1811—să aibă Divanul înştiinţare când şi dela cine să-i ceară. Să adaoge că din suma acestor 500 lei, 150 lei este rânduită mănăstire Slatina de îi dă, şi pe patru ani păn la svârşitul anului trecut—1811—nici un ban de la această mănăstire cutiea nu au luat... că au tot urnit plata cu feliuri de priciri..».

Dicasteria dă ordin proestosului m-rii Trei Ierarhi Inochentie, ca să adune şi ceilaţi 500 lei «de la m-rile sf. Munte Aton.. în a cărora număr să pun şi m-rile aceşte: Popouţi de la Botoşeni, Hancu (sic) de la ţănutu Niamţul, sf. Ioan din oraşul Iaşi, Aron Vodă din ţănutu Iaşi, Frumosa şi Fistice..».

Apoi se ordonă şi proestoşilor m-rilor Bistriţa şi sf. Sava, ca amîndoi să stringă alţi 500 lei «dela m-rile sf. Mormînt».

In fine, «cluceriul Constantin, logofătul iconomiceştii ocărmuiri» avea să adune cei 500 lei de la m-rile pămînteşti.

Fostul proestos al Slatinii răspunde astfel despre cei 150 lei ce se cer pe 4 ani dela acea m-re: că anual dădea cîte 2750 lei pentru şcoala din Socola; apoi la tot sf. Vasilie mai da cîte 400 lei «numindu-se bani casnicilor, din cari bani să scote aceşti 150 lei şi să da. la cutie milelor». Insă cu cîteva luni pînă la paretesis mitrop. Veniamin, pentru «a mai spori la venitul şcolii de la Socola, au unit acei 2750 lei ai Socolii cu aceşti 400 lei, mai sporind încă 850 lei, care aceşti trii condei să închei în 4000 ce dă m-rea Slatina la Socola».

Divanul a găsit procedarea greşită «căci nici preosf. sa proin mitropolitul chir Veniamin nu să socotească că pute să fie puternic a anerisi hotărâre hrisoavelor domneşti şi să ia banii cari era hotărâţi să să de la cutiea mililor, să i uniască cu alţi bani şi să sporiască venitul m-rii Socoli». După ordin, m-rea Socola a înnapoiat pe trei ani cîte 150 lei din banii şcolii, prin clucerul Constantin, logofătul mitropoliei.

(dosar nr. 23,1812)

Alergînd după pacea sufletului...

La vîrsta de 30 ani un ierodiacon Ghelasie îş mărturiseşte astfel nestatorniciea sa: la 15 ani a intrat în m-rea *Hangul* «avînd dorinţă de vieaţă cea călugărească», a petrecut acolo în poslușanie un an «şi neîmpăcîndu-mă, m-am mutat la m-rea *Rîşca*»; după un an aici a fost călugărit «fiind în vîrstă de 17 ani»; a mai rămas

pe loc încă jumătate an, şi «întovărăşit— cu alţi părinţi din m-rea Neamţului, m-am dus la *sf. munte*, unde obştindu-mă în m-rea Grigori, am petrecut un an şi jumătate, şi iarăş întorcîndu-mă la m-rea *Rîşca* n-am fost primit.. pentru pricina umblării fără blagoslovenie..; deci m-am aşezat la schitul *Cerebno* în muntele Ceahlăul, unde trei ani petrecînd, m-am dus la m-rea *Pîngăraţilor.*, m-au şi hirotonisit dieacon, şi după ce au trecut un an, neîmpăcîndu mă, m-am dus la schitul *Nichitei*, petrecînd şi acolo un an şi după a ceea la schitul *Almaş*, unde am petrecut un an.. am luat blagoslovenie să mă duc la schitul *Pocrov* al m rii Neamţului,... fiind apoi lipsă de chilii m-au primit la schitul *Nifon* al m-rii Săcului... unde jumătate an petrecînd fără căutare, m-am mutat la schitul *Horaiţa* şi am petrecut 2 ani.. şi după aceea am fost poftit la *Dumbrăvele*.. ca să fiu dascăl la biserică: petrecînd şi acolo un anu, şi astă toamnă m-am întors iar la schitul *Horaiţa*, unde pîn acum m-am aflat. Deci cunoscînd cu toată inima greşală nestatorniciei mele.. şi văzînd că mi-au pricinuit mare păgubire sufleteşte şi trupeşte, cad cu îngenunchiare şi cu lacrimi.. să mă orînduiască la m-rea *Bistriţii*» pe tot restul vieţii.

(dosar nr. 80/1812).

Frămîntările unui călugăr Cantacuzino.

Despre Ioan Cantacuzino, din viţă boerească, citim următoarele declaraţii ale mitropolitului Veniamin, scrise din retragerea sa la m-rea Neamţu, la Mai 1812: «Acest Ioan Cantacuzino la vîrsta sa de 17 ani au venit aicia la sf. m-re Niamţul, de unde după ispitirea de doi ani prin multe rugăciuni şi lacrămi ce au vărsat cătră răposatul stareţ Sofronie de atuncia, şi cătră duhovnicii m-rii, şi prin voea ce înscris i-au dat tatăl său, au luat chipul cel mic al călugăriei (adecă s-au tunsu în mantie). Apoi, nu după multă vreme, viind eu la sf. m-re, şi arătîndu-să numitul la mine me-au făcut rugăminte să-l iau pe lîngă mine, şi văr primare fiindu-mi cu rudenie, n-am trecut cererea lui, ci cu voea stareţului l am luat, şi după mergerea la episcopie (episcop al Huşului aflîndu-mă atuncea), l-au hirotonisit ierodiacon. Deci, după trecerea a cîţi-va ani, mutîndu-mă la episcopiea Romanului, pentru neascultările lui l-am trimis pe canon iarăş la m-rea sa, pentru o vreme, de unde întovărăşindu-să cu un alt tînăr răzvrătit au fugit

piste hotar în Bucovina nemțească, și acolo au lepădat cinul și al călugăriei și al diaconiei (de nu și ceva mai mult, precum zic cei de le-au văzut), petrecînd o vreme acolo; și cercînd prin stăpînirea de acolo să-și tragă parte de avere din casa părintască, vrînd a strica diata tatălui său; apoi văzînd că nimic nu isprăvește, și ca un strein și făr de nici o procopsală ajunsese întru jalnică stare, prin iconomiea fratelui său celui mai mare, au trecut iarăș în Patriea sa, la casa aceluieaș frate, apoi și la maica sa în zilile pomenitului mitropolit Iacov cu adevărat, dar nu și acolea în orașul Iașii [precum să vede că el au arătat] și nici cu un feliu de blagoslovenie și ertare, ci cu o iconomicească trecere cu vederea, ca să nu îl aducă în cea desăvîrșit deznădăjduire. Iar eu și ca o rudenie, și ca unul ce l-am hirotonisit nu încetam, prin cine găseam, a l sfătui să-și vie în cunoștință și să se îmbrace iarăș în hainele cinului, care prin făgăduințile cele către însuș Dumnezeu l-au luat. Și după ce [cu nevrednicie] am trecut la scaunul sf. mitropolii, din întîmplare viind el cu fratele lui Iordache la mine, după dojenirile cele cu durere de inimă ce i-am dat, din ceasul acela i-am hotăît ca să nu-l mai las din mitropolie [iar nu au fost suferit de a petrece mirean precum el arată]. Apoi prin făgăduință cu jurămînt și prin chizășiea numitului frate că a doua zi negreșit singur va veni și precum îi voi rîndui, așa va petrece, l-am slobozit și într-aceeaș noapte au fugit din Iaș. Deci am făcut arătare Măriei sale Domnului Alexandru Moruz și au voit Măriea sa, după cererea mea, să trimiță oameni domnești să-l rîdice și, unde voi hotărî eu, să-l ducă. Iar ertat și slobod despre duhovniceasca stăpînire niciodată au fost, ci ne plirexisiotita stăpînirii duhovnicești i-au ajutat a fi el păn acum întru răzvrătirea sa...»

Dar pentru cunoașterea cît mai complectă a trecutului acestui Cantacuzino, a dat poruncă și Dicasteria la diferite locuri să răspundă, și a fost silit și el să ceară dovezi dela anumite persoane, către care se plînge că „nenorocitele prigoniri întru care mă aflu sănt multe și feliurile lor amară; disnădăjduire m-au cuprins din toate părțile și liman de scăpare pentru mine nu văd. Că însuș cei de un sînge, ce ar trebui, în niște nenorocite întîmplări ca ale mele să-m întindă brațul, mă înpingu". Din răspunsurile venite, rezultă că: a. acest Cantacuzino avea vîrstă de 17 ani, cînd a intrat în m-rea Neamțului, «la let 1793 în zilele starețului Paisie și la 1795

l-au calugărit cu voea tatălui său şi mumă-sa l-au mărturisit»; b acolo a fost dus de paharnicul Toader Ciurea «în vremea ci dom nea Mihail Vodă Suţul şi părintile dumitale să afla trimis surgun într-acea vreme acolo la mănăstire»; c. călugărindu-se Ioniţă Cantacuziuo, a luat numele de Iacov; d. că «în vreme mitropolitului Iacov de multe ori am văzut pe numitul Ioan în mitropolie slobod» răspunse vladica Grigorie al Ierapolei; d. protoiereul Lazar Assachievici, fost preot grecesc în Lemberg, adaugă acestea: «că pela anul 1797 sau 8 au venit acesta la Lemberg şi în vreme de 4 luni şi mai bine, ce au şezut în casa mea... am început în pricina lui a face corespondenţie cu un prieten din Iaşi, dascalu latinu, anume Antonie Vengherschi, carele fiind aproape de iubirea mitropolitului Iacov, precum toţi ştiu, au solit ertare... şi preosf. sa ştiind că l-au călugărit nevărstnic, au arătat bunăvoinţă prin lăsare pre el în stare mirenească, precum m-am încredinţat şi singur în vreme când, la anul 1801 m-am întors la Iaş şi fiind în cvartir la hanul unguresc, au venit de căteva ori.. la mine...»; e. că acest Cantacuzino ceruse divanului «clironomie averii rămase de la părinţi, pre care o stăpînesc fraţii lui, iar el să socoteşte strămbătăţit cu dieata tatălui său, cu care lipseşte pre el a nu fi întocma partaş acei averi cu fraţii săi...», f. în fine, dicasteria exarhală găseşte că el a fost călugărit prea de tînăr, poate chiar împotriva voiei lui că „părinţii l-au avut făgăduit la călugărie, ori din evlavie, ori poate cu scopos că fiind de famelie mare va prohorisi la înaltă stepena... Dar decînd au venit în deşteptare minţii sînt trecuţi 14 ani şi de către biserică n-au fost supărat.. vederat că iaste slobod şi poate să între la toate priveleghiile ce sînt date fieşte cărue mirean, unde să cuprinde şi pontul căsătorii şi a clironomii după pravelele cele cetăţeneşti a fi părtaş părţii cei drepte averii părinteşti... Ioan Cantacuzino iaste slobod, socotindu-să ca cînd nici ar fi fost vreodată în tagma bisericească... din pricina nevărstniciei lui..."

(dosar nr. 142/1812 pe 55 file)

Mănăstirile de peste Prut posedau averi în Basarabia.

La Februarie 1812 exarhiceasca dicasterie a Moldovlahiei dă poruncă circulară către toate mănăstirile din Moldova «ca ori ci feli de scrisori va fi având mănăstirea... cuprinzătoare după moşii, moşioare, părţi şi ori ce fel de acaret în Basarabiea, pînă la 15 a

Isnii lui Mart a curgătorului anu negreşit să s aducă la Dicasterie, pentru oare care punere la cale». In dosar se găsesc unele răspunsuri.

Următoarele mănăstiri şi schituri arată că nu au nici o avere în Basarabia: Bisericani, Dobrovăţ, Floreşti, Mira, Coşula, Berzunţi, Pîngăraţi, Răchitoasa, sf. Ioan Zlatoust, sf. Lazar, Fîstîci, Vizanta, Bogdana şi schitul Zagavei Zberenii.

M-rea sf. *Trei Ierarhi* răspunde: «fără numai prin cuvînt dela proin dicheu mănăstirii au auzit, că la citate Ismail ar fi un mitoh cu vro cătiva chilii, carele ar fi a m-rii Caracalu din sfăntul Munte, dar scrisori nici cum nu să află».

Igumenul dela *Aăron Vodă* raportează că nu are scrisori, «iar de vor fi în lăzăle preaosf. părintelui Efhaiton nu pot şti, căci sănt multe scrisori şi hrisoave de ale m-rii, care stau în lăzăle preaosf. sale şi lăzăle (precum aud) să află la d lui hatman Strătulat».

Iar două mănăstirii răspund astfel: dela s*f. Nicolae* din Galaţi «că eu nu am ştiinţă de au avut sau ari... fiindcă toate scrisorile mănăstirii sănt în laş la m-rea Frumoasă», iar starețul dela sf. *Ghe rghi* din Galaţi «nu am ştiinţă.. fiindcă toate scrisorile mănăstirii sănt în Iaş la m-rea Galata».

Scrisorile m-rii *Slatina* erau pierdute, şi deaceea igumenul Veniamin a cercetat «prin mărturii... şi n-am putut găsi nici o ştiinţă ca să fi avut vreodată moşii în Basarabia».

In fine, alte trei mănăstiri raportează următoarele: *Bistriţă*, «are un ezer anume Cahul, în tovărăşie cu mănăstirea Răşca», Mănăstirea *Frumoasa* anexează copii depe ispisoace «pe numele satului Sărăteni ce «iaste pe Sărata, la ţinutul Lăpuşni», şi anume: unul dela Gaşpar vvod. al Moldovii (4 Iulie 7128—1620), întărind proprietatea asupra m-rii Sinai, altul dela urmaşul său Alexandru vvod. sin Ilieş vvod. (18 Noembrie 7129=1621) în acelaş senz, şi al treilea ispisoc dela Evstratie Dabija vvod. (4 Eebruari 7170= 1662), care confirmă că numitul sat aparţine m-rii sf. Vineri din Iaşi;

M-rea *Văratecul* raportează „la ţinutul Chişinăului avem o moşioară, întru care ernează dobitoacele mănăstirii".

Aşa dar, au răspuns 22 de aşezări din cele 42, cărora li s-a trimis porunca circulară. Nu avem astfel în dosar răspunsuri dela următoarele 20 mănăstiri: Cetăţuia, Mavromol, Galata, sf. Sava, Barnovschi, Tazlău, Căpriana, Dancu, Burdujeni, Caşin, Doamnei, Bărboi, Soveja, Popouţi, Hangu, Ocna, Neamţu-Secu, schitul Frumoasa, Nicorita şi Rîşca.

(dosar nr. 78/1812)

Aducerea capului sf. Grigorie Dialogul în Iași.

Boerii: Iordachi Balș vistiernic, Teodoraș Balș vornic, Costandin Balș logofăt, Neculai Balș și Manolachi Balș, toți din Iași, au pus la cale, la 1805 Februarie 10, o «tocmală» cu starețul m-rii Slatina, arhim. Filaret, tocmală aprobată de Veniamin, mitropolitul Moldovii. Starețul li-a cerut, să se dea Slatinei biserica sf. Dimitrie din Iași, ctitorie familiară, ca acolo să aibă m-rea metoh. Boerii au căzut de acord, cu condițiile următoare: odăjdiile, argintăriile și lucrurile din biserică să se primiască de stareț cu izvod; boerii să dreagă în interior și pe din afară zidul bisericii «care fiind nou nu s-au isprăvit cum să cade», iar în viitor reparația va privi pe stareț, afară de un caz de cutremur sau de incendiu, cînd vor contribui ambele părți; casele din ograda bisericii se vor închiria și îngriji de mănăstire; slujba să se ție «cu toată orînduiala ce să cuvine, adecă doi preoți, doi cîntăreți și un diacon să slujască de obște»; a doua zi după hram să se facă pomenirea ctitorilor cu arhiereu; ctitorii vor arăta veniturile bisericii, pe care starețul să le înmulțască; starețul va găzdui într-una din cele două perechi de case ale bisericii; «dator să fie sf. sa a aduce sf. moaște capul sf. Grigorie Diialogul, ce să află la sf. m-re Slatina, aice la sf. Dimitrie, ca să stea la această biserică pururea».

Dar după 7 ani, la 1812 Martie, noul stareț Veniamin se jelește exarhicești Dicasterii că m-rea a împlinit tocmala, căci «sf. moaști, afierosite m-rii dela fericitul întru pomenire răposatul domn Alexandru vvod. Lăpușnianul, ctitorul acestii m ri» au fost aduse de atunci în bis. Dumitru, «iar d-lor boerii Bălășești nici până astăzi n-au dat pe sama m rii sf. bisărică cu toate cele făgăduite... m-rea făcînd și cheltuiala la neremetul unii casă de 800 lei». De aceea, cere mijlocirea Dicasterii «ca să-s dei iarăș m-rii sf. moaști, unde de 250 ani s-au păzit până astăzi... cum și banii 800 lei».

Comunicîndu-i-se despre aceasta, vel logofătul Const. Balș, singurul rămas în viață dintre acei Bălșești, răspunde: că sfintele moaște «este mai cu cuviință a să afla întru acest întăiu oraș a Țării, unde pot să pricinuiască în toată vreme folos deobște, decăt acolo unde să află, în loc ce să poate numi pustiiu»; totuș hotărîrea o va da exarhul Gavriil, după înnapoierea sa dela Petersburg. Iar despre cei 800 lei «nici o știință nu este să-s fi făcut vre-o

cheltuială cu meremet... Poate va fi făcut vreo cheltuială cu aşternuturi şi altele spre îmbrăcăminte acei casă, dar acele au urmat spre odihna şi plăcere cuvioşii sale», care lucruri s-au şi ridicat din camere. Biserica însă a pierdut cîte 300 lei anual, chiria se s ar fi cuvenit dela acea casă, ocupată de m-rea Slatina ca metoh

(dosar nr. 83/1812).

M-rea Căpriana avea în stăpânire moşiile Scorenii, Malcocii şi Sadova. Pădurile de pe aceste moşii se dădeau în arendă cu preţ mare şi pe mai multă vreme. In anul 1812 însă exarhiceasca Dicasterie «luînd aminte că tăere pădurilor pentru neguţitorie iaste de pagubă mănăstirii pe mulţi ani, de aceasta au hotărăt ca mai bine cu preţ mai mic decăt cu mare, şi pe puţină vreme». Deci nu i s-a îngăduit tăierea rasă.

In păduri locuitorii făceau căruţe şi alte lucruri de lemn. Loc de fănaţ şi de arat era prea puţin. Dar, observă starețul Sofronie, că «mai ales pohonţii neîncetat fac stricăciune cu facerea căruţilor a cărbunilor şi a altor lucruri»

(dosar nr 125/1812).

Un evreu Marcu începuse să ridice o bina în coasta *bisericii sf. Ilie* din Chişinău la 1815. Poliţia are ordin să cerceteze cu a cui învoire evreul clădeşte casa; acela declară că mitropolitut iar fi îngăduit aceasta, însă cu condiţia să nu «îndrăzniască a faci şcoală» Cerîndu-se relaţii dela mitropolie, de aici se răspunde «că numitul jidov de au şi fost la mitropolie cerînd a face casele, însă nici pe locul bisericii în scris, nici prin cuvînt voe nu i s-au dat dela noi ca să-ş facă el binale sau şcoală, pe locul bisericii voe nu i-au dat. Şi aceasta ce zice, «că are dela noi voe a-ş face acele case, ne adevărat au grăit».

(dosar nr. 480/1814).

Starețul Sofronie al m-rii *Căpriana* la 1812 Martie scrie exarhiceştii dicasterii: «după spunerea a unora din vechii oameni bătrîni ai mănăstirii m-am înştiinţat că întru o hrubă s-ar fi aflînd din clopotele m-rii mistuite..». Stăpînirea îi dă voie să deschidă hruba, de faţă luînd pe «un cinovnic politicesc de crezare, pe blagocinul Serafim dela Hărboveţi, pe protopopul ţănutului şi pe oameni bătrîni... dinprennă cu a m-rii oameni, şi părinţii zioa..». In acte nu se vede rezultatul.

(dosar nr. 75/1812).

Doi preoți, Pricopi și Toader, dela *bis. sf. Ștefan din Iași*, ctitoria decedatului căpitan moldovan Constantin, se plîng în Martie 1812 la dicasteria exarhală că soția aceluia și cu fiul său ce locuiau încă în casele din ograda bisericii, «amândoi sânt cu totu cufundați în patima beției... și noi cum și soțiile noastre de a pururе sântem necinstiți și bajocoriți dispre d lor, căci cum să înbată să eu la bătăi amândoi, și după ce f.c toati bajocurile între dânșii, cu ocări și vorbi necinstiti .. mai rău decît țiganii, apoi să încarcă și de noi și ne ocărăsc și ne sudui în tot feliul... și încui sf. biserică și ieu cheili și de iznoavă înoesc bețiile și mișeliile între dânșii, și dacă cerem cheile bisăricii ca să slujim... asupra noastră iarăș înnoesc alti ocări și bajocuri, poprind și cărțili cum și veșmintile, încât și sf. prestol l-au dizbrăcat... în trecutili zili fiiul nu numai că puțin rămăsese să omoari pe maică sa... dar și pe mini, preotul Pricopi, m-au bătut cu pumnu .. și toată noaptea m-au suduit de cruci și de legi și de fămei pe la ferestri. ». Preoții cer apărarea darului lor. Exarhatul mijlocește la președintele divanurilor pentru o anchetă mixtă.

(dosar nr. 95/1812).

Un evreu venise la *m-rea Neamțu;* acolo s-a botezat, apoi 15 ani a fost poslușnic, l-au călugărit cu numele Teodor «și de atunci au petrecut în sobor cum s au putut, suferindu-i toate neputințele». Dar în m-re mai veni încă un evreu cu porunca dicasteriei, «și arătând căință cu zdrobire, s au înpreunat Bisericii prin obicinuitele molitfe, după cum mi s au scris, și așa au fost petrecând. Și acum neștiind nimenea, s-au unit amândoi spre răzvrătire, și eșind din sobor s-au dus la Herța».

(dosar nr. 220/1811).

Cantora exarhală din București cheltuia pentru întreținere 1200 lei anual. Această sumă se aduna dela 30 mănăstiri locale, în cotă medie de 40 lei; cîteva contribuiau și cu mai mult, ca Radu Vodă cu 100 lei, Mihai Vodă și Văcărești cu cîte 60 lei, iar Dedulești numai cu 10 lei. Tot aici se arată și cheltuiala acestei sume.

(dosar nr. 121/1811).

O interesantă *judecată de despărțenie* a pornit în toamna 1811 «Marghiolița fica pităresei Zoiți Sturzască» din satul Tîrnauca, îm-

potriva soțului meu sărdarul Ioan Crupenschi», cu care se căsătorise de 8 ani și nu aveau copii, pe motivul «că afară de lacrămi cu alte necazuri altă mulțămire n-am primit». Exarhul a însărcinat pe vicarul său Dimitrie Sulima să facă cercetare și judecată după pravile «și pînă atunci jeluitoarea, ca să nu să întîmple vreo primejdie, va șidea la mumăsa». Interesantă e apărarea soțului pe 5 file; urmează diferite mărturii ca a lui Grigorie Razul, Costandin Crupenschi vornic tatăl, P. Motczan, protopopul Atanasie al Herții Sentința e redactată pe 22 fețe, în l. romînă, la Noembrie. Pe temeiul pravilelor, între cari e și pravila 15 împărătească, asesori exarhicești dicasterii: Cunițchi, Asachievici și Sviridov, desfac cununia, dîndu-i-se Marghioliții voe «a se cununa după alt slobod bărbat. Iar pentru zestre va căuta pe drumul judecății cei politicești, cum și darurile cele de mai nainte nunții, în putere pravilii să rămîe la dănsa". Vicarul Sulima întărește sentința, dîndu-i însă îngăduință și bărbatului să se recăsătorească, dacă va voi.

(dosar nr. 221 | 1811 pe 67 file).

Un izvod al averii m-rii *Berzunți*, din eparhia Romanului, s-a făcut în 1811 cu prilejul numirii ca igumen a ieromonahului Macarie lavriotul în locul unui monah Antim, retras din pricina bătrînețelor.

(dosar nr. 222/1811)

Despre «o femeie ce ș-au *omorât pruncul*, născăndu-l nelegiuit» a fost încunoștiințat prezidentul divanurilor Crasno Milașevici. Acesta îi scrie exarhului, atrăgîndu-i atenția că «pravila lui Armenopol... unora ca acelora.. hotărăște pedeapsa de moarte fără de nici o cruțare.. pravilă ce pănă acum n-au fost publicarisită la norodul Moldovii». Ca urmare, s-a afișat pravila amintită pela toate dregătoriile ținuturilor țării, dar încă nu-i de ajuns, ci «spre întămpinare acestui rău dîvanul socotește că iaste de trebuință... ca preoții în fiește care oraș și satu, iar mai vărtos din Iaș, în toată vremea și adese ori să dee poporenilor săi sfătuiri spre a băga ei în samă ca să nu îndrăznească spre asemene faptă ce iaste împotriva lui Dumnezeu și omenirii, ce fiștecare femee, aproape fiind de naștere pruncului ce l-au căștigat în nelegiuire poate cu îndrăznială să vie la preotu satului său, sau la cel din satu aproape, carele va fi dator a da loc de aciuare pe vreme nașterii pruncului,

și lăsând apoi pe pruncul la sine îl va da cuiva din poporeni spre creștere lui fără să descopere cândva numele maicii pruncului, ce mai vărtos va păzi întâmplarea aceasta în ce mai strașnică taină, ca să nu poată cineva din cei de laturi a înțelege pricina, pentrucă iaste de trebuință a păzi pe femee ce vinovată de rușine și de ocară...». Ca urmare, preoții, blagocinii și protopopii «să privigheze.. asupra văduvelor și fete, și de va auzi sau singur va pricepe că vre una din poticnire au rămas îngrecată.. să o cheme la casa sa și în taină făcând cu amăruntul cercetare de iaste îngrecată, fără să o întrebe cu cine, să întrebuințeze îndată toate chipurile sfătuirii cei păstorești după datorie, arătându-i că după ce din alunecare au căzut la un păcat, să nu cumva să cază și la altul prin omorâre pruncului, făcându-i mângâere și încredințând-o că la vreme nașterii de prunc însuș va lua pre dânsa la casa lui și purtându-i grijă va mistui numele ei de către toți, iar pre pruncul cu voe ei va da la unul din poporeni spre creștere».. Mai departe se amenință preotul, care nu va păzi numele greșitei mame, «unul ca acela fără de nici o milostivire va fi supus pedepsii».

(dosar nr. 228/1811)

Un arhimandrit Arsenie Gogovici, starețul mănăstirii *Pivahagi din Herțegovina*, care se îndrepta într-o misiune spre Sanct Petrburg, ceru sălaș de odihnă și întreținere autorităților locale. Vicarul Dimitrie Sulima îl așează la Trei Ierarhi din Iași.

(dosar nr. 240/1811)

Banu Gheorghie Zumeri scrie la 1811 Noembrie 5 către exarhul Gavriil: «Fiindcă sânt hotărît și făgăduit de multă vreme mai nainte, ca după eșirea sufletului mieu din trup, trupul mieu cel mult păcătos să-s îngroape la *m-rea Niamțului*, drept aceea, ca unul ce aștept din zi în zi un ceas ca acela, după slăbăciunea și bătrâniața întru care mă aflu, gătindu-mă mai naiute..» cere aprobarea cuvenită, ce i se și dă.

Tot în acea m-re s-a îngropat și banul Gheorghie Giurgeache din Iași în 1810, care dăruise casele sale mănăstirii, după moarte, dar vrînd starețul să intre în stăpînirea lor, multă suferință au avut trimișii mănăstirii dela niște nepoți.

(dosar nr. 251/1811)

In anul 1809 se dăduse «de obște poroncă supt oștească pravilă a să pedepsi cela ce va avea conrespondenție în dare, în luare sau ori pentru ce cu cei de *peste Dunăre*». De aceea, în vremea războiului nu s-au trimis nici banii ce datorau unele mănăstiri din țară la sf. locuri sau la Sinai.

(dosar nr. 250/1811)

Nicolae Bașotă murind, s-a iscat un proces între fiul său Iordachi cu Zmaranda, fiica răposatului stolnic Ilie Eni, vara decedatului, și acum se cerea mărturia unui duhovnic Atanasie din Botoșani despre nelegiuita legătură între Nicolae și vara sa, dela care rezultase și un prunc. Mărturia s-a dat numai cu învoirea stăpînirii exarhicești.

(dosar nr. 257/1811)

Cu plîngere desnădăjduită *schitul Hangu* cerea episcopului Dimitre, vechilul mitropoliei Moldovei în lipsa la Petrograd a exarhului Gavril în Noembrie 1811, «să ne fii mănă de ajutor» ca să-și reia în stăpînire niște bucăți de loc, pe căre le împresurase mărieas a domnița Ralu; de 4 ani dură judecata, ce le dăduse doar dreptate, însă nu se aplica. Temeiul de proprietate sta în «hotarnica Domnului Vasilie Vvd. din let 7149 (1641). fiind de atunci 170 ani, care să întemeiază pe mitropolitul cel de atunce a Socevii Varlaam cu alți al patrii arhierei și cuvioși igumeni, cum și pe veliții a divanului boieri, cari, precum să vede, mai mult din pofta decît din poronca acelui blagocestiv Domn, au mers la fața locului de au încungiurat moșiea schitului ce să numea Pionul sau schitul lui Silvestru, puind împrejurul ei semne și bouri și în care hotarnică la sfărșit să pune blăstămului pe tot acela ce va cuteza a o strica .»

Exarhiceasca dicasterie a scris o mijlocire la divan susținînd dreptățile schitului.

(dosar nr. 268/1811)

M-rea Căpriana, din Basarabia, avea și moșiea Burenii, care în 1812 se numia, ca și azi, Rusăștii, din ținutul Lăpușnii. Actele de proprietate, trei scrisori, în 1812 «să află date la casa răposatului spatar Manolachi Donici și am scris d-sale cuconului Iordachi Donici, fiiul răposatului spatar.. ce iaste ginere d-sale vornicesii Bes-

ton . să dea scrisorile m-rii». Stareţul se plîngea exarhiceştii dicasterii că boerul tot întîrzia să le înnapoieze, şi lipsindu-i scrisorile, m rea nu-ş poate dovedi dreptul său de proprietate în faţa unui hotarnic şi înginer care «să cerceteze părţile răzăşilor, unde areşi m-rea parte. .». Dicasteria roagă Divanul ca «cu putere a să poronci pricinuitorului de întorcere dreptelor a m-rii scrisori...».

(dosar nr. 90/1812)

Un iermonah Victor cu alţi patru monahi dela m rea *Dobruşa* venind «cu trebuinţa m-rii la Eşi am găsit pe un om făcător de bine, carele din rîvna creştinească şi osirdie către sf. m-re, au afierosit şi au dăruit m-rii dreapta a sa casă precum să arată în daniea lui ce au dat..»

(dosar nr. 40/1812)

In 1811 un oarecare pictor Vasile Dubrovschi a restaurat interiorul bisericii m-rii *Galata*, cu hramul Innălţării, pentru suma de 600 lei, stareţ fiind arhim. Chiril.

(dosar nr. 260/1811).

Stareţul schitului *Dobruşa*, Iosaf, şi cu soborul au rînduit 1812 ca «purtători de grijă asupra besăricii de peatră ci din nou să zideşti» la schit pe monahul Gherontie. Aşezîndu-se graniţa la Prut, dela pacea din Mai 1812, monahul cere paşaport dela mitropolia Chişinăului ca să treacă Prutul «avînd trebuinţă de a merge totdeauna la Eş, la cucoana răposatului ctitor Toma Cozma pentru cheltueli şi pentru altele ci sînt trebuitoare».

(dosar nr. 3/1812 fila 66).

«Jăluesc cinstitei Dicasterii că eu de cînd au venit oştile împărăteştii Măriri, în pămîntul acesta, necontenit am ţinut oşteni *în cfartiră*, pătimind o mare supărare, că de multe ori, ca o femee văduvă săracă şi slabă de bătrăneţi, n-am avut celi trebuincioasă spre hrana mea, apoi prin multă sălnicie supărată fiind a da oştenilor cele trebuincioasă, am vîndut lucruri din casă căte ceva ci am avut de am putut întîmpina cheltuiala lor; iar acum nu mi-au mai rămas nici o putinţă de a mai putea ţinea şi a le întîmpina cheltuiala cuviincioasă şi supărarea...» Ianuarie 1812

Preutiasa Catrina bătrînă văduvă de aicea din Iaşi.

(dosar nr. 3/1812 fila 1).

La Ianuarie 1812 soborul *m-rii Neamțul* cere învoirea exarhiceștii dicasterii «de a să face biserică nouă bună... la mitohul Vănători pe moșiea sf. m ri Săculuí, fiindcă cu totul s au învechit biserica»; stăpînirea aprobă.

(dosar nr. 10 1812).

In Noembrie 1811 soborul *m rii Neamțu* și duhovnicul Mardarie și namestnic în frunte prezintă exarhatului o mijlocire ca să se tundă în monahism 16 frați, între cari sunt născuți uniți în Moldova, alții în Bucovina, unul Costandin Cuza din Vaslui de 22 ani, doi din Ardeal, unul din ținutul Orheiului. Așa dar frați din toate țările locuite de Romini. Pe aceștia i-a tuns în monahism mitropolitul Veniamin, care se afla retras la lavră și fusese rugat de vlădica Dimitrie; tot atunci s-au făcut și hirotonisiri în ierodiaconi și ieromonahi.

(dosar nr. 227 1811)

La 1811 «în *m-rea Galata* să afla spițăria împărătească pentru 3000 de oameni bolnavi și nu numai că pentru acest număr sănt doftoriile ce și alte unelte».

(dosar nr. 274/1811).

O neînțelegere se ivise între călugărițele romînce dela schitul *Unsa* din ținutul Hărlaului și o călugăriță ruscă.

(dosar nr. 277 1811).

Un Macarie, dascăl la *școala domnească dela sf. Nicolae Iași*, primea numai 250 lei pe an leafă; la Noembrie 1811 avea de primit 125 lei pe jumătate de an, «și de o lună de zile mai bine de cănd umblu, alergănd pe la epitropii școalei și nu-m dau nimic, zicănd că nici lor nu li să dă dela sf. mitropolie banii școlilor .. și acum stă creditorii în casă să-i plătesc ..» Vicarul a ordonat să se dea jeluitorului îndată suma cuvenită.

(dosar nr. 263/1811).

Fostul mitropolit al Ungrovlahiei Dositei *Filitti* se afla în Transilvania, unde ș căuta de sănătate; de acolo în toamna 1811 se adresează în l frenceză înaltului comandament rus din Muntenia, cu rugămintea de a i se prelungi învoirea de a rămîne la băi pînă la complecta sa însănătoșire. Urmează o corespondență. E-

xarhul Gavriil recunoaşte că Dositei, bătrîn cu totul şi cu sănătatea şubredă, suferă în deosebi de ochi, şi că se lecueşte şi el în Transilvania, ca şi alţi boeri. In sfîrşit, în numele împăratului se dă ştire la Ianuarie 1812 că «ar fi mult mai bine să fie chemat din Transilvania; dacă bineînţeles aceasta se poate».

(dosar nr. 285/1811).

Preotul Constantin *Bădicu*, născut la Cobîlca, ţinutul Sorocăi, din mazîli, la 1791 a fost hirotonisit preot în locul natal de episcopul Iacob al Huşilor; iar în 1792, cu ocazia retragerii armatelor ruseşti din Moldova, temîndu-se de Turci, a plecat în Rusia cu blagoslovenia episcopului Veniamin, stabilindu-se în eparhiea Ecaterinoslavului, condusă pe atunci de Gavriil, actualul exarh, în satul Doreţcoe, slujind 12 ani, pînăce acolo s a numit fiul fostului paroh dinainte; vreme de 3 ani a tot cerut alt post la administraţia din Tiraspol, dar zădarnic. In 1808 revine în Basarabia şi locueşte pela rude în ţinutul Orhei şi în sud. La 1817 el decedase, iar soţia lui Nastasiea se retrăsese la schitul Tabăra.

(dosar nr. 279/1811).

Deputaţii clerici la anchete mixte.

După o hotărîre a Senatului din 1791, luată în înţelegere cu sinodul, s-a cerut şi acum în 1810 în Principate ca să se orînduiască «pe la oraşe şi pela ţinuturi din partea duhovnicească deputaţi, carii la vre o întîmplare de cercetare, atingătoare şi de feţe duhovniceşti, îndată după înştiinţarea politiceştilor dregătorii să meargă la locul unde să vor cere şi să fie de faţă la cercetare». Exarhul a dispus ca arhiereii să «orînduiască cîte un deputat de fieştecare judeţ sau ţinut, din cei mai cu bună purtare şi mai is cusiţii preoţi». Pentru Bucureşti se aleg doi.

Exarhul alcătuise şi o instrucţie pentru lucrarea acestor deputaţi, care s-a tipărit în moldoveneşte

In dosar citim numele celor 48 deputaţi—din judeţele şi ţinuturile Principatelor.

Aici, dăm însă numai pe cei din actuala Basarabie, anume

Teodor proin protopop din Soroca – ţinutul *Sorocăi.*

Gheorghie protopop din Chişinău – ţin. *Lăpuşna.*

Onofrei protopop din Moleşti—ţin. *Hotărniceni.*

Vasilie Sachelar din Huşi—ţin. *Codrul.*
Eni iconom din Huşi—ţin. *Fălciiul.*
Ioan protopop din Cîrja—ţin. *Grecenii.*
Atanasie preot din Caracuşeni—ţin *Hotinului,*
Ilie preot din Prigoreni—ţin. *Cărligăturii.*
Ioan preot din Chişinău, bis. Invierea—ţin. *Orheiului.*
Sofronie preot din Chiţcani—ţin. *Benderului.*
Andrei preot din Purcari—ţin. *Căuşanii.*
Iacob preot din Cazan—ţin. *Achermanului.*
Simeon preot din Chilia—ţin. *Chiliei.*
Ioan preot din Tomarov—ţin. *Ismailului şi Tomarov.*
(dosar nr. 113/1810).

Despre preoţi de curînd hirotonisiţi în 1811 şi 1812, despre sfinţiri de biserici noi, dare de antimise, de sf. Mir şi gramate sunt multe ştiri în
(dosar. nr. 1/1812 pe 388 file).

Despre fraţii propuşi de stareţii mănăstirilor pentru tunderi în monahism pe anul 1812, sau despre persoane ce au dorit să îmbrăţişeze viaţa monastică sunt ştiri în
(dosar nr. 2/1812 pe 121 file).

In fiecare an stăreţia m rii Neamţu trimitea un călugăr cu numeroase *cărţi* duhovniceşti din editura sa, la Bucureşti, persoanelor ce le cereau. Trecerea din Moldova spre Bucureşti se făcea cu paşaport dela exarhie.
(dosar nr. 3/1812 fila 17).

Pentru hramul m rii Agapiea din 1812, două maici au adus peşte dela Vîlcov.
(dosar nr. 3/1812, fila 27).

Vornicul Gavriil Conachi «prin dieată ci au lăsat au afierosit şi parte de clironomie a fiului său» la m-rea *Floreşti,* jud. Tutova. Fiul său «ş-au pus metaniea la m-rea Esfigmenului dela Sfetagoră, unde este închinată m-rea Floreştii». In 1811 acest moştenitor, ieromonahul Ioanichie, în vîrstă de 30 ani vine dela m-rea Neamţului, unde petrecuse «10 ani vieaţă călugărească, la Eşi, să vază

pe soru sa, ci să afla bolnavă care au şi murit, soţie dumisale caminarului Alexandru Calimah şi să-ş caute şi pentru parte de moştenire, ci i s ar cădea din avere părinţască». Exarhiceasca dicasterie, găsindu-l în tîrg «l a trimis cu poşta la m-rea Floreştii, de şede acolo supt oarecare oprire fără strae încă şi fără cămeşi de schimb». «pînă să va faci paci, şi atuncia fiind graniţa deschisă să poate va voi ca că margă» la metaniea sa. Insă el se plînge Divanului; acesta scrie Dicasteriei să-i dea voie a veni la Iaşi; de aici se răspunde că Ioanichie «în vreme cănd igumenul nu să afla la m-re, au făcut singur răvaş de drum şi au fugit fără a să şti unde». Mitropolitul Veniamin, care l tunsese în călugărie, scrie exarhului că numitul «ne putînd a să împăca întru cele sufleteşti acolo, fiind multe pricini smintitoare, au venit iarăşi aici» la m rea Neamţu, şi se roagă să fie iertat şi «să i se dea voie ca împreună cu părticica lui să vie şi să se aşeze aicea în mănăstire». Insă nu i-s-a aprobat cererea, obligîndu-l a se întoarce la Floreşti

(dosar nr. 262/1811)

Un tînăr Ioan Ţăranu, de loc din Ardeal, trecuse cu părinţii în satul Bogdăneşti, al m-rii *Rîşca*, din ţin. Sucevii Era de 19 ani; «din început s-au învăţat doi ani şi jumătate la şcoala Socevii moldoveneşte, pe urmă au fost la tipografiea din Iaşi, unde să tipăresc cărţi moldoveneşti, un an de zile zaţar, pe urmă trei ani şi jumătate au fost la m-rea Galata poslušnic la pomenitul mitropolitu Paisie (Apamias), şi aici au venit cu dănsul din poronca celui mai mare comandir din Moldovie», aici, adecă la m-rea Spasoefimiev, gubernia Vladimirului în Rusia, unde se vede că i-s-a stabilit în 1812 domiciliul mitropolitului Apamias, care mai înainte fusese stareţ al Galatii din Iaşi; lîngă el în Rusia, doria să rămîie pe totdeauna tînarul Ioan.

(dosar nr 286/1811)

Generalul rus „cneaz italinschii graf *Suvorov*“ decedase în Valahia în oraşul Rîmnic. După cererea rudelor, împăratul a aprobat transportarea trupului generalului în m rea Invierea din gubernia Moscovei.

(dosar nr. 196/1811)

Scrie exarhiceasca Dicasterie către episcopul Gherasim a Romanului: „..în trecutele zile s-au adus de către un cinovnic a poliției la a noastră dicasterie, ieromonah Metodie ce iaste și nacialnic schitului Boroseștăi, care cinovnic l-au aflat la o jidovcă ce vinde horilcă, unde au și mas cu doi călugări, unde făcîndu-să cercetare au arătat că au venit pentru trebuințele schitului, însă pentru că l-au găsăt poliția *la casă jidovască cu băutură*, pentru aceea ca pentru o urmare în potriva tagmii, mai ales duhovnicești, s-au canonisit cu închisoare... să poruncești în eparhiea p. s. tale a-ș păzi fieștecarele din cii duhovnicești rândueala sa, oprindu-le umblările tuturor de acest felu care aduc scandelă și necinste nu numai tagmii sale, ci și proestoșilor săi..".

(dosar nr. 197 1811)

La 1777 Iunie 17 intervenise o scrisoare de schimb de pămînt între m-rea *Aaron Vodă din Iași* și logofătul Vasilie Razul: m-rii i se iau părțile din moșiea Rădiul Aldii și i se dă în schimb și „o bucată de loc piste apa Ciricului din cea parte de iazurile m-rii pe dialul Căcăinii, care loc să numește viile Doamnii". Vecin cu acea moșie era pămîntul vornicului Vasilie Baston. Igumenul, arhim. Filaret Beldiman nu știe însă unde-i actul de schimb, ca și alte scrisori de miluiri și hrisoave și roagă exarhicească Dicasterie să le caute și în „lăzile și lucrurile preasf. păr. Efhaiton, ce le are aice".

(dosar nr. 199 1811)

Un izvod de lucrurile *schitului Hor dișle*, ținutul Orheiului, la 1811, „atît de celi din lăuntru biserîcii cît și di celi di afară, stătătoari și mișcătoari", și o însemnare de scrisorile de moșii, între care este și un zapis din 1623 „a lui Ioniță Uricul căpitan, ficiorul lui Andronic din Horodiște.. că au dat danii a lor driaptă moșii din Horodiște la malu Nistrului un bătrân, din cotul din gios", se află în

(dosar nr. 203/1811)

Exarhul Gavriil s-a pliroforisit „din socotelile mănăstirii *Cotruceni* cum că datoriea ei, din feliuri de întîmplări, au agiuns la atîta de mare sumă, încît cu tot venitul mănăstirii nu să pot întîmpina dobînzăle, și vederat fiind că, ne metahirisindu-se vre un

mijloc spre scăderea capetelor, va purcede a creşte dobîndă preste dobîndă, pînă a fi silită m rea a vinde acareturi şi moşii să să plătească de datorii care înstrăinare. nici pravilili sf Părinţi, nici dieţile ctitorilor, nici hrisoavile domneşti, nici orînduelili ce acum de către p. s. îndreptătoriul Sinod s au întimeeat nu o îngăduesc».

Un tablou anexat arată datorii către 66 de persoane şi aşezăminte în suma totală, excesiv de mare pentru o mănăstire, pe acele vremuri, de 584.400 lei.

Exarhul caută mijloace de uşurare. In primul loc vroia să găsască „un ipochimen doritoriu de buna orînduială şi folosu bisericesc şi tămător de Dumnezeu din tagma boerească, care împreună cu proestosul m-rii să primiască a puni toată silinţa spre uşurinţa m-rii de datorii". Proestosul propune pe banul Costandin Ghica, „care obraz este îndestul cunoscut.. că este plecat cu toată inima spre facere de bine sfintelor lăcaşuri şi are o deosebită evlavie şi temere dc Dumnezeu şi... încă au fost epitrop la m-rea Sărindariul, şi este şi acum la m-rea Mihai Vodă şi la alte sfinte lăcaşuri". Stăpînirea exarhicească l-a invitat, să fie epitrop şi la Cotroceni, şi banul Ghica răspunde cu multă rîvnă că primeşte, printr-o scrisoare, ce începe astfel: „După aducerea fieştilor mele închinăciuni, însoţite cu cercetarea ferecitii sănătăţi prea sf. tale, ca pă dăplin aflăndu-să, să mă bucur, dănd laudă Impăratului ceresc, dăntru a căruia bogată milă şi noi cu toţi cu blagosloveniea p. sf. tale ne aflăm sănătoşi..". Mai departe el crede că , această datorie cu înlesnire să va iconomisi şi m-rea să va milui... dacă şi epitropul cu curată şi făr dă vicleşug protimie să ajute cu feluri de mijloace şi cu fapta . ca epitropul împreună cu proestosul să fie volnici a vinde iraturile moşiilor pă patru şi pă cinci ani.. ca să să ia sumă de bani spre scăderea datoriilor. şi (astfel) ostenelele numitului proestos nu să vor socoti întru zadar şi orănduitul epitrop va avea răsplătire dela Prea sfănta Născătoare de Dumnezeu..".

Prin hotărîrea exarhului, epitropului i s a dat voie „ca să cerceteze toate moşiile şi acareturile m-rii la cine sînt vîndute, pe cîţi ani şi cu ce preţ... Proestosul m-rii de acum înainte să nu aibă voe nici a vinde moşie sau acareturi, nici a plăti datorii sau dobînzi, nici a face cheltueli mari, fără dn ştirea şi iscălitura epitropului, pănă cînd să va curăţi m-rea cu tot de datorii.. Vor

avea voie a vinde pe trei sau şi pe patru ani... cheltueli mari ce nu atârnă spre folosul m-rii, precum au arătat în anii trecuţi, (proestosul) să nu aibă voe a face, osăbit numai milosteniile ce sînt cu hrisoave. In scurt, d lui epitropul şi p. c. sa proestosul fiind două feţe, care să ajute dezrobirea m-rii de datorii şi întocmirea acestui sf. lăcaş, să vor uni şi să vor învoi frăţeşte spre toate cele ce sînt spre folosul m-rii ca să cîştige şi blagoslovenieа lui Dumnezeu şi vrednică pomenire, laudă dela oameni ..".

(dosar nr. 214/1811).

Cu prilejul înlocuirii unui răzvrătit igumen al *Soveji* la 1811, s-au revăzut izvoadele cu averea mănăstirii; noul igumen a descoperit atunci şi multe nedreptăţi şi daune asupra m-rii din partea igumenului dela Caşin. Intre acte găsim şi o listă cu înşirarea «scrisorilor şi hrisoavelor domneşti a moşiilor, a viilor, a munţilor sf. m-rii Sovejii».

(dosar nr. 217/1811).

In ţinutul Orheiului exista pela 1807 un schit *Măşcăuţăi.* Un oarecare monah, venind dela sf. Munte, declarase că el ar fi „petrecut acolo până la 1810, apoi.. luând bilet de drum dela arhim. Mihail, proestosul aceii mănăstiri s au dus la Chiev.." Exarhiceasca Dicasterie îi porunceşte la Aprilie 1812 nacialnicului Serafim dela Hărbovăţ, care era şi „a schiturilor blagocin", să cerceteze adevărul. Acesta răspunse îndată că „mergînd la starea locului, am găsăt bisărica schitului pecetluită, încă din poronca preosvinţătului şi a înnaltului stăpăn, iar părinţii s-au împrăştiet de trii ani pe la alte schituri i mănăstirI. Cum şi Mihăil, năcialnicul schitului, după cercetare ce am făcut, am aflat că au murit de cinci ani"

(dosar nr. 129/1812).

Scria divanul Moldovii către exarhul Gavriil: „Fiindcă aicea la o casă de boeri din pricina unii slujnici Iliana va să-s strice ace acasă, şi pentru ca *să-s poată îndrepta viiaţa aceştii casă,* s-au socotit ca ace slujnică să-s trimită *la o mănăstire* şi pentru înfrînare a ei şi pentru îndreptare vieţii acei casă..". Stăpînirea o trimite la Agapia, «spre înfrînare faptelor ei.. şi să fie supt pază,

nelăsîndu-o ca să iasă din mănăstire nicăiurea afară, nici să-s lesă a merge cineva de afară la dînsa..».

(dosar nr. 112 1812).

Schimb de schituri între Golia și Mera.

Preotul Gheorghii, vechil sf. m-ri Goliea din Iași, raportează că acea m-re «ave doao schituri.. Fătăciuni și Craniţa ci-i zicu Lespizii, și m-re Mera ari onu schitu Grăjdenii.. și le-au stăpănit pă n în zilele răposatui arhimandrit Arsănie, ci era egumenu la m-re Mera și exarhu m-rilor Vatopedu, de sintu trecuți 20 ani.. iar la m-re Goliia egumen arhim. Mitrofanu, și prin învoiala ci au făcutu amăndoi, m-re Mera au dat schitul Grăjdenii m-rii Golăia, și m-re Golăia au dat în locu schitul Craniţa m-rii Mera, pentru că schitul Craniţa esti în ţinutul Tecuciului, aproape de m-re Mera, iar Grăjdenii sintu în ţinutul Tutovei cu dipărtare di Mera și cu apropieri di schitul Fătăciuni». Insă în 1812 preotul vechil cere să se înapoieze Goliei schitul Craniţa, avînd la aceasta și asentimentul biv vel vornicului Costandinu Baloșu «ci este ctitoru la acistu sch tu Craniţa».

(dosar nr. 100/1812; vezi și nr. 2/1932 al acestei reviste pag. 91).

Un preot Teodor Carp fusese hirotonisit pe seama satului Rămăncăuți «din raeoa Hotinului, din *eparhie Proilavului*» de către mitropolitul Chiril al Proilaviei la 1785 Iulie 12; în dosar este și «păucenia» sa, în l. greacă, cu o bună pecete și semnătura clară a lui Chiril; tot acolo găsim și «carte de slobozenie dela chiar Serafim arhimandrit și epitrop Proilavilui din anul 1804 Mai 24 ca să iasă din numita eparhie». Preotul Carp este trimis apoi de Meletie al Hușilor ca slujitor în satul Tărnova, ţinutul Sorocăi, cu cartea sa din 1804 Iunie 8. După 5 ani însă acest preot era fără de popor, vagabonda prin ţinutul Hotinului, iar pe cele 3 fete nevîrstnice ale sale le lăsase în grija unuia Ioan Huţu, căci îi murise preoteasa.

(dosar nr. 143/1812).

Const. N. Tomescu.

B. P. Hasdeu, Basarabia și Rusia

Tadeu — după cum îi era adevăratul nume de botez — s'a născut la 16 Februarie 1838,[1] în satul Cristinești,[2] lîngă Hotin

1. Unii au dat și dau 16 Febr. 1836: Anonim, B. P. Hasdeu, „Familia", IV, 1868, Nr. 12, p. 135; Anonim, B. P. Hasdeu, „Familia", X, 1874; Nr. 44, p. 524 (Cf. Iosif Vulcan, Panteonul român, Pesta, 1869, p. 137), Calendar așezat pe șapte planete. Buc., P. Cucu, 1878, p. 3; N. Pătrașcu, B. P. Hasdeu, „Lit. și arta rom.", II, 1897, Nr. 1, p. 6; Dim. R. Rosetti, Dicț. contemporanilor, Buc., 1897, p. 95; E. Hodoș, Manual de limba rom., Caransebeș, 1902, p. 140; Iuliu Dragomirescu, B. P. H., Buc., 1913, p. 16; N. Iorga, La grande encyclopédie, Nr. 19, p. 901 (dă greșit și 28 Febr.); B. Lăzăreanu, Inaintea curții criminale, „Adev. lit.", an. II, ser. II, 1921, Nr. 56 (Cf. ibid. în vol.: Umorul lui B. P. H., Buc., ed. Adev., (f. an., p. 14); P. V. Haneș, Ist. lit. rom., Buc., Ancora, 1924, p. 213; Gh. Adamescu, Ist. lit. rom. în p. t., diferite ed.; Paul I. Papadopol, B. P. H., „Universul" din 27 Aug. 1927; L. Marian, B. P. H. și Heliade, „Junimea lit.", XVI, 1927, Nr. 8—10, p. 256; L. Marian, Din copilăria și tinerețea lui B. P. H., „Adev. lit.", VIII, 1927, Nr. 351 (dă greșit și 12 Febr.).

Data adevărată e 1838: Z. Arbore, Basarabia în sec. XIX, Buc., 1898, p. 752—3 (tabloul genealogic, p. 759, 764; V. Moissiu, Iulia Hasdeu, „Junimea lit.", I, 1904, Nr. 11, p. 162 (nota); într'o broșură de propagandă p. alegerea lui B. P. H. la deputăția Craiovei — desigur scrisă cu aprobarea acestuia din urmă — stă scris 1838 (genealogia și biografia d-lui B. P. H., Craiova, 1884, p. 4); Fr. Damé, într'o pref. la op. lui B. P. H., dă 16 Febr. 1838, ceeace nu putea fi greșit (Fr. Damé, Notice biographique, în vol.: B. P. H., Histoire critique, I, Buc., 1878, p. XIV); într'un disc. din 3 Iunie 1863, B. P. H. zice că are 26 ani împliniți; deci 1838 (B. P. H., Apărarea redactorului, „Lumina" (continuarea *Din Moldova*), II, 1863, Nr. 17, p. 66) (I. Dragomirescu, op. cit., p. 38, observă acest indiciu, dar nu-l poate interpreta; mai mult: greșind, dă 8 Iunie 1864 drept data procesului, ceeace ho arăște deplin 1838: deasemeni L. Marian, Data și locul nașterii lui B. P. H., „Junimea lit.", XVII, 1928, Nr. 2—3, p. 47, greșește zicînd că B. P. H. ar fi afirmat în acest disc. — că e născut la 16 Febr. 1836 în Hotin. Cu toate că citează indiciul din disc. (totuși greșit), L. Marian n'a cunoscut art. lui B. P. H., Apărarea redactorului), însuși B. P. H. într'o notă biografică la vol.: Iulie Hasdeu, Oeuvres posthumes—Chevalèrie Paris Buc., 1890, p. 259, dă 1838; în inscripțiile din cavoul Iuliei Hasdeu însuși B. P. H. a scris că e născut la 1838 (Ionescu-Gioni, Un mormînt poemă, „Rev. nouă", III, 1891, Nr. 11—12, p. 414 [Cf. ibid. în: B. P. H., Sic Cogito, „Rev. nouă", IV, 1891, Nr. 8—9, p. 310 (Cf. ibid. în vol., Buc., 1892, p. 117)], în matricola dela parohia satului Cristinești — unde s'a născut B. P. H.—stă scris: „In April anul 1838". In ziua de 26 Faur s'a născut la proprietarul etc... fiul *Tadeu* C. Istrati, din satul Hajdăilor, „Junimea lit.", XIV, 1925, Nr. 5—7, p. 197)

[Totuși, într'o scrisoare către Iulia, B. P. H. spune la 1887 că a împlinit 51 ani (I. Dragomirescu, Comemorarea lui B. P. H., „Adev." din 21 Sept. 1907, p. 2)].

2 Unii susțin Hotinul: Anonim, op. cit. în „Familia" din 1868; Anonim, op. cit. în „Familia" din 1874 (Cf. I. Vulcan, Panteonul, p. 137); Geneo ogia cit., p. 4; Arbore, op. cit., p. 764; Rosetti, Dicționarul cit., p. 95; Adamescu, op. cit.. Locul nașterii e Cristinești, deoarece acolo îi erau părinții și la parohia de acolo e trecut ca născut (vezi Istrati, op. cit., p. 197).

El e fiul învățatului basarabean Alexandru Hîjdău. Copilăria și-a petrecut-o la Cristinești, moșia părintească, cînd «făceam 7000 nebunii pe zi, urcîndu-mă pe copaci și jucîndu-mă cu un ariciu»; și cînd bătrînul Costache Conachi—scriitorul—«mă ținea copil în brațele sale povestindu mi vitejiile lui Ciubăr—Vodă» Eram pe atunci de 7 ani.[3]

N'avem nici un indiciu unde a învățat școala primară. Deoarece, însă, Tadeu erà o precocitate, absolvind liceul la vîrstă de 14 ani (după cum vom vedea mai jos), putem presupune că pînă la vîrsta de 7 ani—pînă cînd a stat în Cristinești—a absolvit cele patru clase primare; deci că a urmat școala primară în Cristinești.

Se pare apoi că—în Chișinău s'a preparat pentru școalele colegiale.[4] Tot la Chișinău face o parte din studiile liceale la liceul Nr 1, liceul aristrocrației ruse [5] Unde a absolvit liceul nu se știe.[6]

Se știe că la vîrsta de 14 ani,[7] deci la 1852,[8] a absolvit liceul trecînd la Universitate. Tot acum începe să învețe romînește. Spune B. P Hasdeu într'o notă pe marginea unei gramatici romînești a lui Iosif Hîncu: «Am început să învăț moldovenește din Iulie 1852 din timpul petrecerii mele în Zamciojna, moșia boerului Hriste» Iar această gramatică îi fusese dăruită de tată său cu următoarea dedicație—îndemn: «Iubitului meu fiu Tadeu, pentru studierea limbei materne a înaintașilor noștri» Deci, Tadeu a învățat romînește după gramatica profesorului Iosif Hîncu din Chișinău.[9]

Se pare că—după absolvirea liceului—Tadeu să fi trecut în 1853 la Universitatea din Kharcoff, unde învățase și tatăl său [10] In ori-și-ce caz, la 1855 îl găsim student, căci spune B. P. Hasdeu: «Aveam șapte-sprezece ani; student în drepturi la o universitate rusească oarecare».[11]

---

3. I. Dragomirescu, op. cit., p. 20.
4. Pătrașcu, op. cit. p. 20.
5. L. Marian, Vasile Stroescu, „Adev. lit.", VII, 1926, Nr. 281; L. Marian, Hasdeu și Rusia, Chișinău, 1925, p. 9.
6. L. Marian, op. cit. în „Adev. lit.", Nr. 351.
7. I. Dragomirescu, op. cit., p. 22; N. Pătrașcu, op. cit., p. 6 (care zice 16 ani în loc de 14, dar admite anul nașterii din 1836)
8. L. Marian, op. cit. în „Adev. lit" Nr. 351 admite 1852—luîndu-se după data 14 ani ai lui I. Dragomirescu. Deci se contrazice, căci acuma admite 1838 drept anul nașterii.
9. T. Palade, Patru gramatici, „Viața Rom.", XI, 1916, Nr. 6,p. 280.
10. Pătrașcu, op. cit., p. 6.
11. B. P. Hasdeu, Duduca Mamuca, „Din Moldova", t. II, 1863, Nr. 9, p. 38; Cf. ibid. în „Aghiuță", II, 1864, Nr. 15, p. 116; Cf. ibid. în vol.: Micuța—Trei zile și trei nopți,—Buc., C. Bolliac, 1864; Cf. ibid în „Epoca lit." din 15 April 1896; Cf. ibid. în vol.: Micuța, Buc., 1923, p. 9.

Universitatea «oarecare» e Kharcoff ul, unde Tadeu a studiat dreptul şi literile. Această Universitate erà recunoscută pentru spiritul ei revoluţionar. Acolo a avut profesori pe: Anton Stanisawski, pentru enciclopedia dreptului; Alfons Valichi, pentru literatura greacă; Alex. Mickiewicz — fratele mai mare al poetului Adam Mickiewicz —pentru dreptul roman;[12] şi pe Pierre Lawrowski. Iar, printre colegi, a avut pe renumitul slavist Potebnia.[13]

Despre profesorul de drept penal, B. P Hasdeu îşi aminteşte: «un june cu ochelarii pe nas; cu nasul ridicat în sus de frică să nu i pice ochelarii».[14]

In timpul şederii la Kharcoff, Tadeu înfiinţă o mică societate literară şi ştiinţifică, ale cărui desbateri se treceau în fiecare lună întru'un volum, care a rămasă însă netipărit.

Tot la Kharcoff, Tadeu luă parte la o revoltă studenţească împotriva rectorului Universităţii, senatorul Catacazi dar scăpă de urmărire în urma intervenţiilor profesorilor.[15]

Faptnl că profesorii au intervenit în favoarea lui, denotă că Tadeu erà un student meritoriu· Mai mult: următoarea întîmplare arată că Tadeu erà foarte înteligent: trecînd prin Kharcoff un demnitar turc, Universitatea s'a simţit obligată să i aducă un cuvînt de bun sosit. Şi atunci s'a întrebat printre studenţi, cine ştie turceşte. Nu ştià nici unul. Tadeu totuşi s'a oferit să ţie discursul către oaspete, cu toate că nu ştià o iotă turceşte A luat imediat un dicţionar şi o gramatică turcească şi cu toate că erau mumai zece zile pînă la sosire demnitarului Tadeu a învăţat aşa bine turceşte, încît-nu numai că a ţinut bine discursul—dar s'a şi întreţinut cu demnitarul turc în limba turcească.[16] Tadeu îşi luă licenţa «în cei doi ani ai studiului juridic după cum se exprimă însuşi,[17] deci în 1855. De altfel, în 1855 îl găsim intrat în armată,

---

12. Anonim, B. P. H., „Familia", IV, 1868, Nr. 12, p. 133; Cf. I. Vulcan, Panteonul, p. 137–138.

13. Fr. Damé, Notice biographique, la op.: B. P. Hasdeu, Hristoire critique, I, Buc, 1878, p. XVII.

14. B. P. Hasdeu, Duduca Mamuca, „Lumina" (continuarea *Din Moldova*), 1863, Nr. 10, p. 54 (Cf. „Epoca" cit. Cf. Micuţa, 1864; Cf. în vol., 1923, p. 22).

15. Anonim, op. cit. în „Familia" din 1868 (Cf. Vulcan, Panteonul, p. 138).

16. I. Dragomirescu, op. cit., p. 23.

17. B. P. Hasdeu, Duduca Mamuca, „Din Moldova", II, 1863, Nr. 9 p. 44 (Cf. Micuţa, 1864; Cf. „Epoca" cit; Cf în vol., 1923, p. 16).

căci spune B. P. Hasdeu într'o conferință din 1895: «Sunt acum patru-zeci de ani, pe cînd eram ofițer».[18]

Cari motive l-au determinat să între în armată? Spune Hasdeu: Deși n'aș fi dorit niciodată să servesc sub steagul muscalilor pe cari-i uram, totuși, «din copilărie auziam necontenit de la tatăl meu, că fie-care întâi născut în familia Hasdeu a fost ostean și s'a luptat bine. Așa dar, ceeace m'a făcut pe mine să fiu bun soldat, era istoria familiei mele».[19]

Tadeu intrase în regimentul dela Nicolaew, din rezerva corpului XI,[20] regiment de Husari numit Contele Radetzky. Dar fiind persecutat, ș'apoi prevestind sfîrșitul războiului Crimeii, își dădu demisia din armată, nobilii avînd deplina libertate de a face armată ori nu (Hasdeu moștenise titlul nobil de Petriceico,)[21] și pleacă spre Cahul, în Basarabia.[22]

Dar, ca să ajungă la Cahul, îi trebuia pașaport, deoarece prin tratatul de la Paris (1856), Cahulul și alte două județe din sudul Basarabiei fuseseră anexate Moldovei. Cu un pașaport, deci ajunse la Cahul.[23]

Imediat apoi, în vremea general—gubernatoriului Ilinski, Tadeu căpătă un permis. pe baza căruia cneazul Moruzi îl duse la Iași, unde-l prezentă Caimacanului Moldovei, Nicolae, Vogorides[24], la 1857.[25] «Domnul Hasdeu, cînd a venit în Iași în 1857—sub tittul de prințul Petriceico Hăsdeu, trăsese la hanu lui Evangheli din dosul Mitropoliei. De aci, călăuzit de cele patru volume din Uri-

---

18 I. Dragomirescu, op cit., p. 24.

19. ibid.

20. V. Cosmovici, Amintiri din tinerețea lui Hasdeu, „Sămănătorul", VI, 1907, Nr. 48, p. 984.

21. Vezi: Lucian Predescu, Familia Hîjdăilor, „Arhiva" (Iași), XXXVI, 1920, Nr. 1.

22 Anonim, op. cit. în „Familia" din 1868, p. 134 (Cf. Vulcan Panteonul, p 138). Un biograf afirmă că—nefiind disciplinat—Tadeu lovi pe un superior și—de frică ca să nu fie pedepsit cu Siberia—fugi la Iași (Pătrașcu, op. cit., p. 7). Despre isprăvile din milităria lui Tadeu vorbește I. Dragomirescu, op. cit., p. 23—4. Haneș, Ist lit. rom., p. 213 spune că, „urmărit de poliție, din cauza amestecului în mișcările studențești, (Tadeu) s'a refugiat în Basarabia". Așa dar, Haneș nu știe, 1) că Tadeu a fost salvat de profesorii lui; 2) că a slujit în armată (vezi: Lucian Predescu, Rectificări în istoria literară, „Arhiva" (Iași), XXXVII, 1930, Nr. 2, p. 131—132).

23. L. Marian, Cînd și cum a trecut Hasdeu Prutul, „Adevărul lit. ", VII, 1926, Nr. 315.

24. ibid..

25. Th. Codrescu, Uricariul, XIII, p. III (Prefața) (Cf. Uricariul re-

cariul, s'a îndreptat spre mine. După putința mea l-am îmbrățișat, ba l-am împrumutat și cu 25 galbeni, spre a și putea urni nevoile ce le avea la han».[26]

Dar intenția lui Hasdeu probabil că nu erà de a rămîne în Iași. Căci, prin adresa din 8 Martie 1858, Tadeu este numit' de către Caimacanul Vogarides, judecător de Cahul,[27] la tribunalul civil, unde trebuià să dezlege procesele începute sub stăpînirea rusească, tot după legile rusești.[28]

Dar, de fapt, rolul numirii ca judecător al lui Hasdeu erà altul; anume, de a face propagandă pentru alegerea lui Vogorides la scaunul Moldovei. Tadeu însă se opuse, iar Vogorides îl destitui în același an (1858).[29]

Intors în Iași tot în același an (1858), Hasdeu găsi acolo înstituită Căimăcănia de trei, și deveni unul din prietenii politici ai lui Gh. Panu.[30]

In urma tratatului de la Paris, dîndu-se voie celor cari aveau domiciliul în unul din județele din sudul Basarabiei retrocedate Moldovei să opteze pentru naționalitatea ce le convenea, Tadeu se naturalizà romîn, [31] «fără însă a cere autorizația guvernămîntului imperial și fără a îndeplini formalitățile cerute de legi în asemenea cazuri,[32]» ceeace îi atrase nemulțumiri, în 1869, într'o vizită făcută la Odesa și Chișinău, după cum vom vedea. Tot odată, Hasdeu își schimbă numele de botez, din *Tadeu* în *Bogdan*, «căci

---

zumativ, vol. 15 (1889), p. 141–142); L. Marian, V. Stroescu, cit.; L. Marian, Hasdeu și Heliade, cit, p 253. Totuși L. Mă ian, Hasdeu și Rusia, cit., p. 6, se contrazice dînd 1856. N. Iorga, Hasdeu, în La grande encyclopedie, cit. greșește dînd 1856; I. Dragomirescu, op. cit., p. 26, greșește deasemeni dînd 1856, deși cunoaște citatul din Uricar

26 Codrescu, op cit. (Cf. op. cit.).

27. I. Dragomirescu, op. cit, p. 27, L. Marian, Cînd și cum etc. cit.; Adamescu, Ist lit. rom., b. p. t, greșește dînd 1857, anul numirii ca judecător (vezi L. Predescu, Rectificări, cit., p. 132).

28. Anonim, op. cit. în „Familia" din 1868, p. 134 (Cf Vulcan, Panteonul, p. 138).

29. ibid. (Cf. ibid.). Vezi amănunte asupra acestui lucru în: L. Marian, Prima încercare poetică a lui Hasdeu. „Rev. critică" (Iași), I, 1927, Nr. 2, p. 135—137. Adamescu, op. cit., zice că Hasdeu „a demisionat"!? din postul de judecător. Deasemeni, Haneș, op. cit., p. 213, greșește zicînd că Hasdeu *a părăsit* postul de judecător fiind atras de centrul cultural, Iașii (vezi; L. Predescu, Rectificări, cit., p. 132—133).

30. Anonim, op. cit. în „Familia" din 1868 (Cf. Vulcan, Panteonul, p. 139).

31. L. Marian, Cînd și cum.. cit..

32. V. A. Ureche, Istoria Școalelor, III, p. 266.

vrea să se lepede pînă şi de botezul muscălesc».[33] Sau, după cum spune în alt loc: «născut în atmosfera cea muscălească *tzarodoxă*, pe care am detestat-o pretutindeni şi am urît-o totdeauna: în liceu, la Universitate, în cercurile culturale, eu n'am iubit nici un profesor, considerîndu i pe toţi ca duşmani, numai şi numai pentrucă erau muscali».[34]

De aici înainte Hasdeu se stabili difinitiv în Iaşi, intrînd în funcţii publice şi desvoltînd o puternică mişcare literară.

La 18 Noembrie 1858 scoase în Iaşi revista săptămînală *Romania*, din care apărară numai 4 numere pînă la 9 Decembrie acelaş an. Haşdeu îşi iscălea articolele cu iniţialele: Б. П. Х й, sau Х-й (B. b. H-u, sau H-u), deci cu noul nume adoptat. Revista aceasta a fost primită cu elogii de publicistică.[35]

Romania, apoi, menţinîndu-şi titlul, se transformă imediat în revistă hebdomadară, apărînd pînă la 2 Ian 1859, şi unde Hasdeu iscăleà: Б. П. Х-й, sau. . u .. o... й (Bogdanu Petriceico Hîjdău).

In ambele formate ale *Romaniei*, Hasdeu desvoltă unele idei politice ale partidului naţional al lui Gh. Panu în care se înrolase.[36]

In 1859, Hasdeu e numit în prima funcţie publică a laşului, anume, profesor la şcoala normală preparandă dela Trei-Erarhi pentru partea literară.[37] Iar în acelaş an, 9 Noembrie, Domnitorul Cuza îl numeşte profesor provizoriu de istorie şi statistică la şcoala reala din Iaşi înmînîndu i 2000 lei pînă la sfirşitul anului (1859). Pentruca, la 18 Ianuar următor (1860) să fie numit profesor definitiv.[38] Dar, desfiinţîndu-se şcoala reală, Hasdeu e numit. la 22 Ian. 1862, profesor la cursul superior al liceului,[39] după cum vom vedea la locul cuvenit. Intre timp, Cuza îl numise şi în postul de custode al Bibliotecei Naţionale din Iaşi (astăzi Biblioteca Universităţii), la 24 Noembrie 1859.[40] Hasdeu dărui bibliote-

33. Anonim, op. cit. în „Familia" din 1868, p 133 (Cf. Vulcan, Panteonul, p p. 139).
34. B P. Hasdeu, Prefaţă, la op.: N. I. Apostolescu, studii, Buc., 1904, p. 5.
35. Vezi: Corespondenţa de Iaşi. „Steaua Dunărei", III, 19 Noembrie 1888, Nr. 80, p. 229.
36. Anonim, op. cit. în „Familia" din 1868, p. 134 (cf. Vulcan, Panteonul, p. 139).
37. V. A. Ureche, Istoria Şcoalelor, III, p. 159.
38. I. Dragomirescu, op. cit., p. 28—29.
39. Ibid., p. 29.
40. V. A. Ureche, Ist. Şoalelor, III, p. 216; L. Mariam, Cînd şi cum... cit.

cei, 4000 volume,[41] formate din imprimate şi manuscrise,[42] Pentru acest dar, Ministerul Instrucţiunei publice şi cultelor, printr'o adresă din 28 Sept. 1859, îi aduse mulţumiri.[43]

In Aprilie 1859,[44] Hasdeu scoate o altă revistă săptămînală, *Foaia de Stariă Romănă*, din care au apărut numai 4 numere şi unde iscăleà: Б. П. Х-й, scrisă numai de el.

Din 1860, Hasdeu începe să cucerească încrederea şi aprecierea statului romîn In acest an, în Ianuarie, Hasdeu e numit în comisiunea instituită de către Ministerul Instr. Publice pentru întocmirea unei hărţi a Daciei. Dar, comisiunea se dizolvă.[45]

In Martie 1860, *Foaia de Staria Romană* îşi schimbă titlu în *Foiţa de istorie şi literatură*, lunară; dar apare numai în 5 numere, dispărînd în Iulie acelaş an.[46]

Dar cu toate că se lepădase de Ruşi cu dispreţ Hasdeu tot a mai avut de aface cu ei şi încă in mod neplăcut. Iată ce se întîmplă: după căm am văzut mai sus, în urma tratatului dela Paris Hasdeu optă pentru supuşenia romînă, fără însă a îndeplini formele cerute. Consecinţele nu întîrziară la prima ocazie. «Hasdeu—glăsuieşte nota consulului rus din Moldova către guvernul Moldovei—în anul 1860 a făcut un voiaj la Odesa şi Chişinău, sub numele de Stogon Petriceico, cu misiune de a cumpăra cărţi pentru biblioteca naţională la Iaşi. La sosirea sa în Basarabia, guvernul acestei provincii, constatînd adevărata sa naţionalitate, îi opri paşaportul, ci numai după insistenţele repetate ale gevernămîntului Moldovei, şi după ce acesta a dat asigurări formale, că d. Hasdeu va fi înăpoiat autorităţilor imperiale, îndată ce comisia va dovedi că trecerea sa în Moldova a fost ilegală, generalul Kanton de Verragon a consimţit a delivra numitului individ un pasaport rusesc»· Dar cu toate insistenţele din 26 Sept, 1860 şi 11 Februa-

---

41 Anonim, op. cit. în „Familia“ din 1868, p. 134 (Cf. Vulcan, Panteonul, p 139).

42. Desigur că atunci a donat şi caetele de poezii poloneze ale bunicului său, Tadeu, şi ruseşti ale tatălui său, Alexandru (vezi: L. Predescu, Fam. Hijdăilor, cit.).

43. I. Dragomirescu, op. cit., p. 28.

44. B. Lăzăreanu, Humorul lui Hasdeu, Buc., ed. Adevărul (f. an), făcînd confuzie, dă cînd 1858 (p 14), cînd 1859 (p. 30).

45. B. P. Hasdeu, Cronica, „Foiţa de istorie şi literatură“, 1, Mart 1860, coloana 28—29.

46. Despre *Foaia de Istoriă Română* şi *Foiţa de istorie şi literatură*, vezi amănunte în: D. Teleor, B. P. Hajdău, Buc., 1908. p. 7—13

rie şi 25 Aug. 1861 ale guvernatorului rusesc, guvernămîntul Moldovei n'a dat un răspuns,[47] decît în 1867, anume, că nu poate satisface cererea, deoarece între Moldova şi Rusia nu există convenţii privitoare la extrădare.[48]

Urmarea a fost că Rusia l-a desmoştenit pe Hasdeu de toate averile lui din Rusia şi Basarabia, rămase moştenire dela bunicul şi tatăl lui.

Scăpat din încurcătura cu Basarabia în 1861 Hasdeu—împreună cu pictorul Panaitescu—e trimis de către Domnitorul Cuza în Polonia, ca să cerceteze documente privitoare la Romînia, cu care ocazie Hasdeu aduna un vast material documentar, pe care l a constituit în opera numită *Excerpta ad historiam dacoromanam pertinentia Leopoliensa*, rămasă în manuscris în posesia lui I. Dragomirescu, şi din care o parte s'a publicat în *Arhiva istorică a Romîniei*. Cu această ocazie, pe lîngă elogiile aduse de revistele poloneze, Hasdeu a tost numit membru al *Societăţii Jagelone* din Cracovia.[50]

Totuşi spre nenorocul lui, Hasdău spune într'un raport că nu putuse cerceta decît marea arhivă dela M-rea Bernardinilor din Lemberg, deoarece „împrejurările nu mi permiseră atunci de a o termina" (misiunea).[51]

* * *

Acestea-s legăturile lui Bogdan Petriceico Hasdeu[52] cu Basarabia şi Rusia. Pe prima a iubit o, fiind romînească; pe a doua a urît o, fiind „muscălească".

Lucian Predescu

---

47. V. A. Ureche, Ist. Şcoalelor, p. 266 - 167.
48. L. Marian, Cînd şi cum... cit
49. Anonim, op. cit. în „Familia" din 1868, p. 134 (cf. Vulcan, Panteanul, p. 138)
50. I. Dragomirescu. op cit. p. 32- 33.
51. B. P. Hajdeu, Excursiunea la Cracovia, „Columna lui Traian", VII, Oct; 1876, Nr 10, p. 473.
52 L-am numit tot timpul *Hasdeu* şi nu *Hîjdău*—după cum se născuse şi-i era numele în timpul în care i-am arătat activitatea.—pentrucă la sfîrşitul vieţii sale, Hasdeu îşi schimbase numele în prima formă.

Un naturalist geograf francez prin țările noastre în 1810 și 1811

de **T. G. Bulat**

Istoricul Radu Rosetti amintește in ale sale memorii «*Arhiva Senatorilor* III. p. 69 și 105 de un «Domn Sonini» în legătură cu acțiunea întreprinsă de Iordache Catargi în numele boerilor moldoveni, de a se apropia de Franța lui Napoleon I. El îl arăta ca un spion al împăratului francez. Credem că are dreptate, deși numele de Sonnini nu i-a spus mare lucru. Faptul se explică ușor ținând socoteală de greutățile în care a lucrat cercetătorul nostru.

Azi, cu mai mult răgaz, putem să clarificăm rostul acestui important personaj. Mai întâi el nu este un «domn» orecare, ci este un învățat naturalist, colaboratorul marelui Buffon. Această singură împrejurare ne arată că el merita toate elogiile, cu care îl recomandă ambasadorul rus dela Paris, Prințul Courakin senatorului din principatele noastre El însuși se întitulează «Sonnini de Manoncour ancien officier de la marine royale de France, membre de plusieurs academies». Titulatura, de fost ofițer al marinei regale a Franței, în afară de a fi fost un adevăr, suna mai bine pentru conservatorii din răsărit. Preocupările lui au fost de naturalist și geograf.

Așa se explică și cumpărarea semințelor și a pomilor de specii superioare, de care ni se reamintește în alăturata corespondență. Din totalitatea actelor înfățișate se constată că informațiile dorite de Sonnini au fost strânse cu o mare dibăcie și supt aparența unor preocupări exclusiv științifice! Acestea din urmă ar fi de un interes deosebit pentru noi, dacă cumva se vor fi publicat! Interesant de menționat este faptul, că medicul englez William Mac Michael, care trecea prin București în 1818, amintește că a văzut în biblioteca revășită a Mitropoliei cărțile lui Sonnini lăsate acolo de un boer.[1] Sonnini a străbătut timp de aproape un an țările noastre. El ne indică și localitățile pe care le-a vizitat în ultima lui călătorie, dar de sigur, că dela începutul anului 1811 pân în Octombrie, când părăsește țara văzuse cu mult mai multe! Pentru a înșela vigilența Rușilor el vine ca preceptor al copiilor lui Catargiu gândindu se apoi la un loc în învățământul Moldovei La propunerea de a merge în Rusia pune condițiuni așa de grele, credem tocmai, ca să nu fie târât spre îndepărtatul imperiu al Țarului

1. Iorga N. *Istoria Românilor prin călători* ed. II. Vol. III, p. 35.

Neatenţia din partea autorităţilor la început, frigurile de care s'a bolnavit şi el şi fiica lui îl fac să plece mai de grabă, de cât se gândea. Darul Ţarului, de 500 de galbeni olandezi îl mai reţine, pentruca în Octombrie, 1811 să părăsească definitiv ţara. Iată dar încă un învaţat strein care ne-a cunoscut ţara şi neamul la începutul veacului imediat trecut!

Din materialul rusesc cuprins în aceaşi «delă» mai aflăm cum Ruşii i-au violat corespondenţa şi pachetele trimise vice consului francez. Din acestea se descoperi, că el se ocupa şi de mişcarea armatei ruseşti în Principate! Informaţiunile prinse sunt trimise în original Cneazului Rumeanţov. Aceste ştiri le căpătase desigur, cu mare greutate, ţinându-se cont, că Francezul a fost însoţit în călătoria sa de un ofiţer rus, de origină germană Creutz Burger. Se vede că învăţatul Sonnini om în vârsta înaintată, a crezut că-şi poate servi Impăratul şi în cadrul preocupărilor sale ştiinţificie!

I.

No. 547

Paris le 3/15 Octombre (an rupt)[1]

Monsieur,

Je prie votre Excellence d'agreer, que je lui recomande particulièrment M Sonini, savant trés estimable qui se rend en Moldavie, avec le Boyar Kastardzy, qui le charge de l'education de son fils. M. Sonnini ayant fait des propozitions à notre Cour pour entrer a son service en qualité de naturaliste, c'est vraisemblablement à votre Excellence, que la decision qu'il attend sera adressée.

Sa réputation est trop bien etablie par ses ouvrages pour qu'il ait besoin de mes eloges et je suis assuré qu'il m'aura suffit de la nommer à Votre Excellence pour lui procurer de sa part les bontés et les prevénances qui elle est toujour disposée a temoigner aux hommes de merite.

Je profite avec empressement de cette occasion pour vous renouveller les assurances dela considération très distinguée, avec la qulle j'ai l'honneur d'étre.

Monsieur,

De votre Excellence le très humble et très obeissant serviteur.

Le Prince Alexandre Kourakin

1. Ştim că este 1810, din corespondenţa ce urmează.

II.

Copie Paris, le 24 Octombrie 1810

A son Excellence Monseigneur le Prince de Catarzi, rue de Richelieu No. 104.

Monseigneur à Paris.

Je suis allé ce soir à Votre hotel pour vous remettre la liste des arbres que vous avez demandes; on m'a dit que Vous n'étiez pas visible et j'ai laissé ce mémoire sous enveloppe pour qu'on Vous le donnât.

La valeur de ces arbres est de 150 f. qui avec 700 f. pour les graines forment un total de 850 f. que je supplie S. Excellance d'autoriser Made Franck de Strasbourg de me faire payer à Paris, à monis qu'il ne vous convienne d'avantage de m'envoyer un effet de pareille somme sur cett Dame.

Je suis avec respect et zèle à vous servir,

Monsigneur Votre très humble et très obeissant serviteur (signé:) Tollard ainé

place trois maries No. 4

70 ducats 10 piastres

III..

Copie.

A Monsieur

Monsieur Sonnini de Manoncour, rue de Richelieu No. 104. attaché à M. de Catargi.

à Paris

Monsieur Paris le 26 8-bre 1810.

Je suis allé ce soir pour vous voir et vous faire et à vos Dames mes adieux: Vous éties couché. Je regrette beaucoup de n'avoir pu conferer un seul instant avec vous depuis que vous m'avez annoncé Votre départ.

Nous aurons le plaisir de vous revoir à Paris car le Prince m'a dit qu'il viendroit avec vous faire un voyage accompagné de son fils. Je vous félicite des sentimens que Monseigneur a pour vous, il m'a dit que son plus ardent désir étoit que Votre santé se conservât pour faire ce voyage.

Je vous offre me services pour tout ce que je pourrois

faire qui vous fut agréable a Paris et vous reitere le temoignage de l'affection et du dévouement avec les quels,,

J'ai l'honneur d'être,

Monsieur

P. S. je vous prie de me donner de vos nouvellse je tiens a honneur de recevoir des lettres de vous.

Votre très humble et très obeissant serviteur
Tollard
ainé !

IV.

lassi le 11 Fevrier
nouveau (rupt) de l'an 1811

Monsieur le senateur

J'attendais avec une vive impatience le moment ou votre retour a lassi me permettroit d'avoir l'honneur de vous faire ma cour et de vous presenter la lettre dont le Prince Alexandre Kourakin m'a chargé pour votre Excellence. Dans l'mcertitude on je suis de votre arrivée j'ai crû devoir devancer l'instant où il me seroi permis d'offrir mes hommages à votre Excellence, en lui adressant la lettre du Prince Kourakin et en reclamant ses bontés et son appui dans un païs très nouveau pour moi, et dans lequel des promesses brillantes et mensongeres m'ont attiré.

En attendant que je puisse donner à votre Excellence l'explication de mon voyage en Moldavie j'auroi l'honneur de la prevenir qu'il a eu lieu du consentement du Prince Kourakin qui, de jour en jour, attendait de sa cour l'ordre de mon depart pour St Petersbourg, sa Majésté ayant, par l'organe de M le Chevalier Comte de Romanzoff, manifésté le desir de m'avoir à son service.

Je m'estimerais heureux si par l'exercis de quelques talens, je pourais être de quelque utilité dans les principautés gouvernées par votre Ecellence, et me rendre digne de ses bontées en servant avec zéle S. M L'Empereur de toutes les Russies.

Daigner agréer Monsieur le senateur l'expression des sentimens respectueux, avec lesquels je suis.

De votre Excellence

Le très humble et très obeissant serviteur C. S. Sonnini de Manoncour ancien officier de la marine royale de France, membre de plusieurs academies de l'Europe.

T. s. v. p.

Ma lettre etoit terminée, lorsque'on m'assure que Votre Excellence devait bientôt arriver à Iassi. Je garde la lettre du Prince Kourakin, pour avoir l'honneur de la presenter moi même à Votre Excellence.

V.

Les conditions arretés entre le prince Kourakin et M de Sonnini, et adressées à M. le C-te de Romanzoff sur sa demande sont

1. Douze mille francs les frais de voyage

2. L'assurance d'un titre qui entourât M. Sonnini d'un consi-deration necessaire dans un pais etranger.

3. Des apointemens proportionnés à l'emploi confié à M de Sonnini, de telle que ces appointemens ne soient pas au dessous de quinze mille francs de France.

VI.

M. de Sonnini Iasi 23 Ioni?

Monsieur

S. E. M le Chancelier de l'Empire en réponce à la lettre que je lui avois écrite pour l'nformer de votre intention de faire un voyage en Moldavie et de routerner ensuite en France vient de m'apprendre par un courrier arrivée ici dans ce moment, que Sa M. Imperiale désirant vous donner une marque de sa bienveillance Il Lui a plu de vous accorder une somme de 500 ducats holandois pour les frais de votre voyage dans la province de Moldavie. M. le Chancelier de l'Empire en m'adressant cette somme m'a fait aussi parvenir une lettre à votre nom que je vous envoye ainsi que la présente par M. le Assesseur de Collège et chevalier de Yonchnewsky. Je m'empresse donc de vous faire part de la faveur dont S. M. a daigné vous honorer et je vous engage Mr. a revenir à Iassi pour entreprendre le voyage que vous comptiez faire en Moldavie. En vous donnant l'assurence que vous trouveres de mon coté la plus grande disposition] à vous procurer à cet effet tous les secours et l'assistance qui vous seront nécessaires je tiens chez moi l'argent dont je viens de parler pour avoir la satisfaction de vous le remettre personellement et en atendant avec impatience votre retour, j'ai l'honeur d'etre avec les sentimens de la plus grande estime et de la considération distinguée.

VII.

Cneaz Kurachin — Iasi 26 Iuni (anul rupt)
la Paris

Mon Prince,

M. de Sonnini m'a rendu la lettre de Votre Excellence, en date des 3/15 Octobre 1810. La recomandation que vous avez bien voulu m'adresser pour cette personne trés estimable, n'a pu que lui assurer de ma part toutes les attentions et les services que peuvet dépendre de moi.—D'après une lettre que j'avois recue du Commandant en chef, et mes explications personneles—avec M. de Sonnini, j'informai notre cour du desir de cet homme savant de se rendre à St. Péterburg pour entrer à son service, mais ses propositions n'ayant pas été acceptés, à cause des sommes considérables qu'il avoit demandées pour ses appointeimens et pour ses frais de vojage, M. de Sonnini a resolu de retourner a Paris.

Je me fais donc un devoir de lui remettre la présante et de vous annoncer, Mon Prince, que je me suis occupé avec plaisir à lui faire passer agréablement le séjour momentané qu'il a fait en cette ville.

En remerciant Votre Excellence de l'occasion qu'elle m'a procurée de faire la connaisance d'une homme doué des plus belles qualités, je suis bien aise vous offrir en même tems l'assurance itérative de la considération très distinguée avec laquele j'ai l'honneur d'être Mon Prince, de votre Ex.

Le très humble

VIII.

Gsp. Sonnini — Iasi 26 Iunie 1811

Monsieur

à l'occasion de votre trés prochain retour à Jassi, je m'empresse d'envoyer à votre rencontre le nommé Nicolas Guiouloglou. Il este chargé, ainsi que deux Cosaques de vous conduire et de vous procurer tous les secours et l'assistance qui peuvent vous être nécessaises en route.

— Agréez ici de nouveau l'assurance des sentimens de la consideration très distinguée avec la quelle j'ai l'honneur d'être.

IX.

An Sn Excellence dem Herrn würkchen Senatoren Präsi denten der Fürstenthümer der Moldau und Walachei und Ritter von Krasno Milaschewitz.

des Bialosto 12. Infanterie Regiments Sekondelieutenant gehorsamst Rapport.

Ich habe die Ehre Ener Excellence gehorsamst zu berichten dass ich mein Comission laut Ordre gehörig beendigt habe.

Die Zeichnungen, welche der Herr Sonini von mir verlanget, habe ich ihm verfertigt.

Euer Excellence geruhte mir 40 Rubel S. M. zur Unterhalt der 4 mann Kosaken und einen Arnauten ab zu geben welches Geld ich ihm vom 28 Iulie bis zum 6 Septbn aus getheilt habe. Von dieser zeit bis zum heutigen Tage sind die Kosaken von H. Sonnini täglich mit 20 Kop. S. M unterhalten worden.

Ich habe die Ehre zu seien, mit der tiefsten Hochahtung Eeur. Excelence unterthenigster Diener.

Seconde Lieutn Creutz Burger

Iassi am 25 ten Septebr
1811

X.

Copie.

M. G. de Katarzi doit me payer à Vienne en Autriche, chez M. Anastase Margarite, négociant grec, 162 ducats, dans le courant d'Avril 162. D. il doit me faire toucher à Paris chez moi.

Franc de tous frais de 1-er Mai . . . . . 118. D.

Dans le courant de Juillet, il doit me faire compter, a Vienne . . . . . 161. D.

442. D.

Je prie M. Sonnini de ne pas perdre de vue ces payemens, j'y compterai pour mes engajements

XI.

Copie. Suczava, le 2 Octobre (anul rupt)[1]

Monsieur le Comte,

D'après la réponse que vous m'avez fait transmettre par M. Séntaeur Milashewitch,—j'avois du faire mes dispositions pour re-

1. Nu poate fi decât 1811.

tourner en France. J'étois même déja au delà des frontières, lorsqu un courrier de M. le sénateur m'a apporté la lettré que Votre Excellence m'a fait l'honnneur de m'écrire, la 12 Juin dernier, et à la quelle étoit joint un paquet contenant cinq—cents ducats d'hollande. Je ne pouvais qu'être extrêmement sensible à un acte si flateur et si honorable de la munificence de sa Majesté et je n'ai point hésité à m'efforcer de m'en rendre digne, autant qu'il étoit en moi. Mon épouse a continué sa route vers Vienne où elle m'attend, et je suis rentré en Moldavie avec ma nièce, notre fille adoptive, qui a eu le courage et s'est crû la force de me suivre. Arrivé à Iassi, peu s'en est fallu que je ne succombase à la fièvre qui fait tant de ravages dans cette ville malsaine et qu'il seroit facile de rendre moins pernicieuse. Au bout de vingt jours de maladie, et encore bien foible, mais fort de mon empressement à répondre aux intentions et aux augustes bontés de l'Empereur, j'ai quitté Iassi le 10 Août (n. s.). Voici les points principaux de la route que j'ai suivi.

Vasslouiï.—Dokolina.—Bourlat.— Tekoutz. — Peki-Galatz.— Serbeschty. Maximeni. Benio - Kalimi — une seconde fois à Tekautz, à cause du debordement de la Poutna. — Fokchany — Tirgoul — Koukoulo —Rhimnik: — Buzeu. — Rhimnik. — Fokshany.—Asjud.— Bakow.—Kalaugara.—Okna. Les eaux minerales de la Slanike.— Okna. Tazelo.—Kiatra.— Nemtz.—Monastère de Nemtz.— Faltischeny Moneschty, où sont des sources abondantes de naphte Suczawa.

J'avois prudemment parcouru les routes d'Jassi à Czernowitz, et d'Jassi à Suczawa; de sorte qu'à l'exception d'une portion peu étendue de la Moldavie, j'ai pris connaissance de toute cette Province

A Okna, la fievre m'a assailli de nouveau, et une fiévre bilieuse a failli rendre ma niece victime de son courage et de sa tendresse. L'état de faiblesse dans le quel sa maladie l'a laissée, me laisse des inquiétudes sur la possibilité de la reconduire en France; pour la troisième fois, j'ai été attaqué de la fièvre à Nems. et je suis avrivé, le 27 Septembre (n. s) à Soutchava, à peu près mourant d'une fiévre continue et de fatigues.

D'un autre coté, un officier dessinateur, que M. le général Koutouzoff avoit envoyé pour m'accompagner, a été constamment malade, pendant tout le voyage, de sorte qu'il m'a été de peu d'utilité.

Je prie Votre Excellence de remarquer et de faire remarquer

à sa Majesté, que malgré les inconvéniens graves dont je n' ai cessé d'être entouré je ne me suis pas écarté d'une ligne de la route que je m'etois tracée, et que j'ai accompli le voyage dont j'avois formé le projet.

Les observations que j'ai reccueilles, roulent sur l'agriculure, les productions naturelles et sur les moeurs et l'industrie des habitans J'ai mis beaueoup de soin à la partie geographique; tous les points qui se sont remontrés sur ma route, sont marques avec exactitude, sur ma carte que d'autres acheveront, mais qui aura fait faire un grand pas à la Georgraphie de la Moldavie.

Sans les contrariétés qui m'ont obsédé, mon voyage en Modavie auroit, sans doute, obtenu une toute autre importance. Mais tel qu'il est j'ai la présomption de croire, qu'il ne sera pas dénué d'interêt. Je m'occuperai, pendant cet hiver, de la rédaction des materiaux que j'ai rassemblés. Je vous supplie, en déposant au pied du trone, l'expression de ma vive et très respectueuse reconnoissance d'obtenir de Sa Majesté la permission de faire hommage à Sa Majesté d'un exemplaire d'un voyage entrepris sous ses auspices et à ses frais. J'attends avec impatience l'annonce de cette insigne faveur, par l'entremise du Prince Kourakin, ambassadeur de Sa Majesté à Paris. J'ose me flatter que j'apprendrai en même tems, que votre Excelence me permet d'avoir l'honneur de lui offrir un autre exemplaire du même ouvrage.

Daignez agréer, Monsieur le Comte, l'assurance des sentimens de la haute considération et du profond respect, avec les quels je suis

De Votre Excellence,

Le très humble et très obéissant serviteur, (signé:) C. J. Sonnini,

Dans un mois à Paris.

Lexiconul termenilor entopici din limba română în Basarabia.*)

de **T. Porucic**

3. Forme pozitive mici.

1. Bărgan . | Movilă mare, adică lungă şi lată. Dîmb ca un barhan
2. Bărgău . |
3. Băşică . . Movilă.
4. Berc . . . Vârf
5. Beşică . . Movilă
6. Boldan . . Vârf ascuţit. Colţ inaccesibil la un munte sau deal.
7. Brână . . . Treaptă naturală destul de lungă pe o coastă de deal (sau munte), lată de 1 - 200 m.
8. Brâncioc . Brână mică.
9. Brăniş . . Coastă cu brâne. Brână mică.
10. Burdău . | Movilă mare şi lată.
11. Burduhan | Movilă mare şi lată.
12. Căpârşău . Copârţău (movilă).
13. Cărăulă . . Colţ între stânci.
14. Cârhan . . Corhan
15. Cârşie . . Vârf stâncos.
16. Chenar . . Cornişa de sus a coastei dealului (sprinceana).
17. Cleanţ . . Stâncă ascuţită.
18. Cioc . . . Colţ.
19. Clae . . . Grămadă de stânci.
20. Cocârlă . . Stâlp de piatră ca un cui.
21. Colţ . . . Vârf ascuţit.
22. Colţan . . Colţ mare de stâncă.
23. Copărşoană. Movilă.
24. Corn de deal Ramură de deal care este alipit de deal ca un corn.
25. Cornişă . . Sprânceana coastei.
26. Gârbă . . . Grămadă mare ca o movilă.
27. Gârban . | Deluţ ghebos.
28. Gârbău . |
29. Gorgan . . Corhan.
30. Grueţ . . . Grui mic.
31. Jidavă . | Movilă mare cât un sat mic
32 Jidovină . |
33. Mâglâ . . . Movilă mare şi lungăreaţă.

*) Vezi „Arhivele Basarabiei" nr. 2/1932.

34. Masă . . . Stâncă lată și mare, remasă pe o coastă de deal (sau munte) ca un stâlp prelat, semănând cu o masă.
35. Obrejă . . Muchia abruptului.
36. Pieptiș . . Coastă ieșindă a unui deal.
37. Pop . . . Stâlp mai mare și gros de pământ sau de piatră.
38. Porcan . } Stâlp de piatră rămas pe coastă, înalt, nesubțire și
39. Porcoi . } de formă conică.
40. Prăguș . . Terasă mică.
41. Tăpșan . } Terasă naturală
42. Tipseu . }
43. Tumurluc . Stâlp natural de pământ sau de piatră, înalt și subțire.
44. Scăricică } Terasă
45. Scăunel . }
46. Spic . . . Stâlp ascuțit de piatră sau de lut.
47. Sprinceană . Cornișă dela marginea spinării culmei.
48. Șomâldoaie Movilă de piatră.
49. Stău . . Stâncă mare.
50. Stan . . Stâncă foarte mare nedesfăcută, necrăpată, izolată de deal sau de munte.
51. Stană . . . Bloc foarte mare de pământ izolat de deal sau munte
52. Stâncă . . Bucată foarte mare de piatră, sau masiv de piatră izolat sau nu de deal.
53. Steu=Stău
54. Tragăn . . Coamă.
55. Troien . . Ridicătură ca a movilă foarte lungă și lată.
56. Țâglă . . . Copărșoană. Movilă.
57. Țâlfă . . . Movilă mică. Subțire la bază.
58. Țanc . . . Colț sau muchie de stâncă.
59. Țuțui . . . Stâncă în formă de colț pe o înălțime.
60. Țurțudău . Bloc de piatră rămas pe coastă în foarmă de stâlp, mai subțire la bază.
61. Zorlă . } Grămadă mare de pământ ori grohotiș.
62. Zurlă . . }

4. Pante

1. Aplecuș . . Povârniș.
2. Buricu dealului (ori muntelui). Mijlocul coastei dealului, unde este eventual și o lăsătură de pământ.

3. Coborâș . Partea coastei care coboară spre vale.
4 Corhană . . Țurană (vezi mai jos).
5. Curmătură . Locul unde se schimbă înclinarea pantei coastei.
6. Fața văii . Coasta văii, (adică a dealului, în opoziție cu sprinceana dealului.
7. Guriș . . . Suiș.
8. Hapciu . . Loc abrupt.
9. Hârtop . . Coastă priporoasă.
10. Ir . . . . Loc neted și de culoare uniformă.
11. Obcină . | Urcuș domol pe un deal mare sau pe un munte.
12. Obștină . | Coastă în creștere (sau descreștere continuă).
13. Otavă . . Loc drept. (Se zice și otavă).
14. Prețipiș . . Loc abrupt (Hapciu)
15. Pogoriște . Partea coborâtoare a coastei
16. Praval . Locul unde se schimbă înclinarea coastei.
17. Prohod . | Pantă foarte priporoasă
18. Repeziș . |
19. Răsturniș . Locul unde coasta își schimbă înclinarea atât de brusc și tare, încât parcă s'a răsturnat.
20. Scapu . . Coborâș. Coastă. Pantă
21. Surpuș . . Coastă foarte repede, abruptă.
22 Talaz . . |
23. Tălaz . . | Urcușuri mari pe o întindere mică
24. Taluz . . |
25. Tăluz . . |
26. Țepiș . . | Coasta foarte repede.
27. Țipiș . . | Coastă priporoasă
28. Tuluz . . . Talaz
29. Țurană . . Coastă priporie și sterilă, pe care anevoe urci sau cobori și nici cărare pe ea nu poți face (Corhană. Vezi mai sus).
30. Vârtop . . Coastă foarte repede în semicerc.

5. Forme negative mar .

1. Băucă . |
2. Beucă . | Adâncime. Prăpastie mare. Vale cu gropi și cu coaste stâncoase și cu fund adânc, având și un părăuaș. Adâncătură strâmtă între dealuri, acoperită cu păduri, unde se ascund și hoții. Fund de vale adâncă sub o bâtcă.
3. Bezdnâ . | Adâncime strașnică. Prăpastie, în care nu se vede
4. Beznă . | fundul. Genune. Hău mare. Prăpastia iadului.

5. Blid . . . Crov
6. Bobeică . Beucă
7. Coada (văi) Partea alungită dela obârșia văii.
8. Cătână . . Grupă de stânci și dealuri, așezate așa că formează o vale închisă
8. Corn (de vale) Ramură (a văii) scurtă adâncă și neîntortochiată.
9. Crac (de vale) Ramură (vale secundară) întortochiată a văii.
10. Curmătură. Lăsătură însemnată într'o coamă de deal. Sau de culme
11. Genune . . Vale grozav de prăpăstioasă.
12. Groapă . Vale închisă și adâncă (cu soluri sărăturoase și fân bun).
13. Halău . } Vale ca o treucă, mare și lată. Ogaș mare
14. Hălăut . }
15. Hoancă . . Crov adânc.
16. Hogaș . . Ogaș.
17. Hoisac . } Lăsătură ca o vâlcea având forma unui uluc. Vâlcea secundară, dezvoltată pe coasta unui deal.
18. Hoisuc . } Vâlcea mică dar lungă. Râpă lungă cu maluri demult înerbite.
19 Joampă . . Zapodină.
20 Otovană . Vale având forma unei gropi sau hârtop cu fund plat și lat.
21. Rătăcaină . Râpă foarte mare (?)
22. Scoc . . } Râpă foarte mare într'o regiune stâncoasă.
23. Șistoacă }
24. Șoavă . . . Hârtop râpos.
25. Strung . . Chee sau strâmtoare cu apă curgătoare.
26. Surduc . . Vale foarte adâncă, mare și lungă, având forma de chee în albie, și închisă din toate părțile cu coaste prețipișe și foarte înalte.
27. Tarniță . } Șea mare.
28 Tornișă . }
29. Ulucu (văii) Partea cea mai adâncă a văii.
30. Vânea . . Vălcea scurtă, lată și nu tocmai adâncă.
31. Vârșea . } Obârșia văii.
32. Vârșe . . }
33. Zănoagă . . Vale rotundă.
34. Sloep . . . (?)
35. Vărsătura (văii) Gura văii.

(Va urma).

Documente basarabene

de **L. T. Boga**

I.

Iaşi 1660 octombrie 28. *Costin Liciul cu femeia sa Antimia şi Ştefan Turcuman cu femeia sa Nastasia vând lui Iordachi mare vist. partea lor din satul Demideanii din ţinutul Hotinului.*

Adecă noi Costin Liciul biv agă ficiorul Liciului celui bătrân şi cu fimeia mea Antimiia fata lui Pisoschii de Vârtop ciau fost părcălab şi Ştefan Turcuman ficiorul Turciului din Vârtop, şi cu fimeia mea Nastasiia aşijdirea fată lui Pisoschii de Vărtop. Scriim şi mărturisim cu cest adivăraat zapis al nostru cum noi de bună voia noastră de nime nevoiţi nici asupriţi şi îndenoi neam învoit şi am vândut anoastră direaptă ocină şi moşie apatra parte de saat de Dimideani ces la ţânutul Hotinului pre Drabişte, care apatraa parte de saat neau fost noă zeastre dela părintele nostru Pisoschii de Vârtop ciau fost părcălab, în vatraa satului şi cu vecini căţi sau venit pre acia apatra parte de saat de Dimideani la înparţitul nostru când neam înpărţit cu alţi fraţi ai noştri şi cu hălăşteae şi cu loc de vad de moară, şi în cămpu şi în ţarină şi cu fănaţe şi în tot hotarul cu tot vinitul cât să va aleage pre acia apatra parte de saat ce scriem mai sus. Aceaia noi o am vândut dumisali lui Iordachie vistearnicului celui mare direptu osută şi şepte lei toţi bani gata, şi neau plătit deplin dumnialui toţi banii la mâna noastră. Şi acesta zapis noi lam făcut denaintea a mulţi boiari şi feciori de boiari şi megiiaşi dinpregiur, anume Rugină şi Condrea vornicii de poartă, Crăstiian Jitnicearîul ciau fostl vornic, şi Iancul ficiorul lui Costin ciau fost hatman şi Ştefan Brăescu

şi Ilie Moţoc şi Ciocărlie vătavul vornicului Prăjescului şi Toader Sărghie vornicul, şi David de Zăluceani, şi Savin Hermeziu, şi mulţi oameni buni mărturie. Şi pentru mai mare credinţă noi toţi am iscălit şi neam pus şi peceţile. Şi să aibă dumnealui aşi face direase domneşti pre acestu zapis al nostru. Şi eu Tiron diiacul ciam fost părcălab am scris să să ştie.

In Iaşi anul 7169 oct. 28 zile.

Az Costantin Liciul iscal (L. P.)
† Antimiia
Az Turcoman iscal (L. P)
Az Rugină dvornic iscal
† Nastasiia
Condrea vornic (L P.)
Az Cărstiian jicn. iscal
Az Gavril Brăescul iscal (L. P.)
Az Iancul Costin
David iscal
Az Părle Ciocărlie văt. iscal
Ştefan Brăescul iscal
Savin Hermeziu iscal

II.

Iaşi 1662 fevruarie 25. *Costin Liciul cu femeia sa Antimia şi ginerele său David vând lui Todiraşcu Iordachie marele comis partea lor din Dimideni, ţinutul Hotinului.*

Adecă eu Costin Liciul şi cu femeaia mea Antimiia fata lui Pisoţchie şi eu David ginerele lui Costin Liciul, scriem şi mărtusim cu cestu zapis al nostru cum de bună voia noastră de nime siliţi nici nevoiţi, am vândut dintăiu eu Costin Liciul şi cu Ştefan Turcuman cumnatu mieu apatra parte de sat din Demideani din ţinutul Hotinului dumisali lui Iordachie marele spătariu, din parte lui Pisoschi aşijdirile de iznoavă am vândut noi giumătate de sat iar din Dimideani partea ciau fost noao danie dela Antimiia fata Steţcoae dumisale lui Toderaşco Iordachie marele comis dirept trei sute şi cinci zăci de lei bani buni bani gata, cu vatră de satu şi cu vecini şi cu ţarini şi cu hăleşteae şi cu vaduri de mori şi cu tot vinitul, fără şease vecini ciau fostu zeastre a lui David de la socru său Costin Liciul, anume Iaţco, şi Istratie, şi Nechita Se-

menco şi Strașco şi Daralenco şi Vasilie Hrinenco, iar alţii câţi vor hi toţi să hie a dumisale a lui Toderașco marele comis, să hie moşie în veaci, şi i-am datu şi zapisele ca să aibă dumnealui aş face direase domneşti de întăritură şi pre urmă de să vor mai afla nescare zapise de această moşie să avem a le da pre mânule dumisali. Şi la aciastă tocmală au fost de faţă boiari anume dumnealui Neculai Buhuş marele medelniceriu, şi dumnealui Toderaşcu Prăjescul marele cluceriu, şi Dumitraşcu Mălaiu de Hreţca şi Ştefan ficiorul Brăesculuí. Şi pentru credinţă au iscălit şi noi neam pus peceţile.

In Iaşi let 7170 fevr. 25.

Az Costantin Liciul iscal
Az David zet Liciul.

Aşijdirelea şi noi nem tâmplat la aciastă tocmală şi la datul banilor, am fostu Toderașco clucearul cel mare şi Gligoraşco Şeptălici comisul, şi Prodan Drăgăşescul ce au fostu părcălab, şi Ştefan Petriceico sulgerul ca să fie de credinţă.

Az Todiraşcu vel clucer iscal,
Az Ştefan Petriceicu iscal,
Az Gligoraşco Şeptilici comis iscal,
Az Prodan Drăguşăscu biv parcălab hotinschi.
(Original hărtie).

III.

Comarâu 1665 august 7. *Todosia jupâneasa dărueşte lui Velişco un vad de moară pe apa Şăinului.*

Adecă eu Todosia giupăneasa răpousatului Şăndrii logofătului, scriu şi mărturisesc cu iasta scrisoare a me cum eu de bună voia me, de nime nevoită nici asuprită, am luat pre un fiiu a dumisale a ui Toader anume Velişco săm fie şi mie ficior, şi am dat un loc de moară pre apa Şăinului ca să fie dela mine în veci. Iară cine va strica astă danie ame din ficiorii mei, sau de fraţăi mei, sau din ruda me, cine va strica asta dania me, să fie treclet şi proclet şi să fie blăstămat de trei sute şi optsprezece oteţi [1] şi să aibă parte cu Arie. Şi la astă danie ame sau tâmplat Panea vătămanul ot Molodova, şi Ivan Cotenco de acolo, şi Pavăl Votca din Inăuţi, şi Marco, de acolo, şi Fedor Voroşenco de acolo, şi

1. Părinţi.

Diian vatămanul de Vancicăuți și mulți oameni buni sau tâmplat la astă danie. Și pentru mai mare credință miam pus și pecetea. Și acești oameni buni carii sau tâmplat toți niam pus degetele câți niam pus degetele ca să fie de credință.

Comarău 7173 avgust 7.

Todosia Șendre, și Diian vătămanul, și Fedor Voroșenco, și Ivan Contenco și Marco Panca văt. și Pavăl Votca deacolea.

(Copie).

IV.

1665 august 8. *Gheorghe Mălai dăruește nepotului său Velișco Drâgușăscul un loc de moară pe apa Șiinului, la satul Comarăul.*

Adecă eu Gheorghi Mălai fac știre cu acest adevărat zapis al meu cum eu de nimini silit nici nevoit, nici asuprit, ci eu de a me bună voe am dat și am dăruit un loc de moară pre apa Șiinului la satul Comarăul, însă am dăruit nepotului meu lui Velișco sin Toader Drăgușăscul, ales din partea me, și așăjderea și din partea femeii mele, e încă au dat și au dăruit ocel loc de moară ce mai sus scriem dela noi dela amândoi, însă eu am dat din partea me ales când am scos eu Cumarăul, când să pusesă Călărași, eu au umblat să scap și nam putut, iară apoi neavând ce face, și văzând că piere satul, eu mam sculat și am vândut a patra parte ame de sat de Hrimancăul dumisale lui Prodan șătrariul, și am cheltuit până am scos acel sat înpreună cu soțul meu cu Tudosiia, sau vândut ace parte de sat de Hrimancăul și sau scos satul Cumarăul. Și noi am dat amândoi dumisale lui Velișco nepotu nostru ca să-i fie dela noi danie și moșăe în veci de nimene clătită și nerășuită, și pentru credință eu miam pus și iscălitura, și eu degetul să să știe.

Let 7173 avgust 8

Gheorghi Mălai
+ Todosia.

[Copie].

V.

Tătărăști 1665 noembrie 1. *Ștefan Petriceicu vinde mai multe părți din Fătcăuți, cumpărate de tatăl său.*

Suret depe o scrisoare a lui Stefan Petriceico biv sulger săn vornicului Petriceico.

Adică eu Stefan Petriceico scriu cu acest adevărat zapis al mieu cum au fost cumpărat tată mieu Petriceico vornicul o parte de ocină în Fătcăuți dela Grigorie Mustiianco să brat ego [1] Mărjea și dela Gheorghiță, cum au fost alor moșie în stălpul din sus. Deci eu am trimis la dânșii ca sămi dea banii pe acea parte alor, deci miau dat doao zăci și cinci de lei. Și mai am cumpărătură dela Grigorie și dela frații lui dela Mărje și dela Gheorghiță în stălpul din mijloc cât leau fost cumpărătura părinților lor, deci acea parte o țin eu, care iaste tot stâlpul din mijloc al mieu. Iară în stălpul din sus am avut numai partea lor. Deci miau dat banii carii mai sus scriu întru mâinile meale 25 lei. Deci de acum ca să aibă aș țănea ocina care iaste partea lor pe cât au țănutu o până au vândutu o tătăni mieu acea parte cât să va aleage în stălpul din sus, să le fie lor moșie și feciorilor lor, și să aibă a face și dresuri domnești. Și pentru credința eu am scris cu mâna mea și am iscălit.

Scris în Tătărăști let 7173 noem. 1.

Fostau și Mănăilă Nastur când miau dat banii și Mănăilă știe bine părțile toate

Ștefan biv sluger iscal

† Petriceico

Asămine acestui suret este scrisoare lui Stefan Petriciuc biv sulger pe care scrisoare am poprito în scrisorile lui Onofrei, adică la mănăstire dila ținutul Socevii ce este zidită de acest Stefan Petriceico cându cu mila lui Dumnezău sau miluit cu domnie țării Moldovei.

Platon proigumen let 1780.

VI.

Iași 1666 noembre 9. *Ion Pisoțchi dă mărturie surorii sale Antimiei că a primit niște părți de moșie la Vârtop pentru cele din Dimideni, vândute de sora sa, fără știrea lui.*

Adecă eu Ion Pisoțschi scriu și mărturisăscu cu cestu zapis al mieu cum neam învoit și neam tocmit cu sora mea cu Antimiia și cu ginerili dumisali cu Davidu pentru apatra parte din sat din Dimideani, carii săntu la ținutul Hotinului, care au fost vânduto

1. Cu fratele lui.

soru mea Antimii şi cu bărbatul ei Liciul fără de ştirea mea. Apoi noi neam învoit şi neam tocmit noi înde noi, şi neau dat pentru acea moşie care au fostu vânduto ei meau dat dumnealor patru jărăbii şi giumătate din saat din Vârtop ce sântu la ţinutul Suceavei şi neau mai dat iarăşi o jărăbii şi giumătaate din Vârtopii pentru acea moşii ciau fost vânduto ei fără ştirea mea, de acum înainte să hii în pace Antimiia şi cu ginerile ei cu Davidu de mine şi de giupăneasa mea şi de cuconii miei, nime dentru noi să nui mai părască. Şin tocmala noastră sau tâmplat mulţi oameni buni şi ficiori de boiari anume Neculai Levănţul şi Sămion din Huşi, şi Ghiorghiţă Arsăni vătavul dumisali spătariului celui mari şi dumnialui Ilii Dracea ciau fost vornic, şi Ionaşco Căpăţină şi mulţi ficiori de boiari. Pentru credinţă meam pus şi iscălitura să hii de credinţă.

In Iaşi let 1666 noemvre 9.

Az Ilii Dracea biv vornic iscal,
Az Ion Pisoţschi iscal
Az Perjul iscal mam prilejit întraceastă tocmală,
Az Dumitraşco iscal.

(Original hârtie).

VII.

Iaşi 1667 ianuarie 22. *Toader şi Ioan Pisoschi fac schimb de moşie cu Toderaşco şi Iordachi marele spatar.*

Adecă noi Toader şi Ion Pisoschie nepoţii lui Pătraşco logofătul scriem şi mărturisim cu zapisul cum noi de anoastră bună voe de nime siliţi nici asupriţi tocmitu neam şi neam învoit cu dumnealui Toderaşco Iordachi marile spatar şi am făcut schimbătură, datam noi dumisali apatra parte din tot satul din Dimideani ce suntu în ţinutul Hotinului cu vecini şi din hălăştie şi din tot locul cu tot venitul, iară dumnialui Toaderaşcu marile spătar neau dat noă schimbătură apatra parte din tot satul din Vârtop ce sintu în ţănutul Sucevii, care parte iaste dumisali cumpărătură dela călugăriţăle de Eţcani şi lor leu fost danie dela Grecoae, din tot locul cu tot venitul. Şi neau mai dat dumnealui noă zeci de lei de lei bătuţi întru mănuli noastre, pentraceea ca să hie dumisali dreaptă moşie şi schimbătură. Şi în tocmală noastră sau prilejit boeri, Prodan Drăguşescul biv şetrar şi Toader Ciocârlie

vornicul, şi Dumitraşco Roşca vornicii de poartă, şi Miron Străcea şi alţii mulţi ficiori de boeri. Şi pentru credinţă am iscălit şi peceţile neam pus. Şi eu Ghiorghi Arsenie am scris să să ştie.

In Iaş let 7175 luna ghenar 22.

Az Ion Pisoschi,
Miron Stărcea biv parcalab iscal.
Az Dumitraşcu Roşca vornic, Az Părle Ciocârlie vornic
(Original hărtie).

Bibliografie bulgară şi rusă, referitoare la Basarabia şi coloniştii bulgari.

Dăm următoarea bibliografie, culeasă în Sofia, ce prezintă un interes deosebit pentru Basarabia şi coloniştii bulgari.

1. *Artemiev A.* Списки населенныхъ мѣстъ Россійской. Имперіи, Бесарабская губернія (Tablouri de locuri colonizate a Imperiului rusesc, gubernia Basarabia). St. Petersburg 1861.

2. Biblioteca d-r I. Seliminschi, cart. II. Sofia 190.

3. Българитъ въ Румунія (Bulgarii în Romînia) în ziarul Dunavsca Zora Nr. 17 şi 19/1869.

4. Български народни пѣсни въ Бессарабіа (Cîntece populare bulgăreşti din Basarabia) de colonelul Iancov şi Dobra Hristov. Sofia 1914.

5. Bulgarii din Basarabia, în ziarul Svoboda din 27/XI 1871.

6. Bulgarii din Basarabia rusă şi deschiderea unui gimnaziu la Comrat, în ziarul Narodnosti din 6/IV 1869.

7. Bulgarii în Romînia, în ziar Narodnosti Nr. 66/1869

8. Corespondenţă din Bolgrad în ziarul Patria 12/XII/1869.

9. Corespondenţă din Bolgrad în ziar. Narodnosti Nr. 30/1868.

10. *Klaus A.* Наши колоніи (Coloniile noastre) St. Petersburg 1869.

11. *Cornilovici I.* Статистическое описаніе Бессарабіи (Descrierea statistică a Basarabiei).

12. Corespondenţă din Bolgrad în ziar. Patria 30/I/1870.
13. « din Izmail, în ziarul Dunavsca Zora Nr. 7/1867.
14. « din Bolgrad în ziar. Dunavsca Zora Nr. 12/1868.
15. « « « « « Nr. 19/1868.
16. « « « « « Nr. 23/1868.
17. « « « « « Nr. 27/1868.

19. Cererea coloniștilor bulgari către Primăria din Izmail în ziarul. Dunavsca Zora Nr. 14/1869.

19. Corespondența din Bolgrad în ziarul Zname Nr. 4/1875.

20. « « « « Nr. 9/1879.

21. *Cruşevan P.* Статистическое описаніе Бессарабіи (Descrierea statistică a Basarabiei).

22. Corespondență, iscălită de N. Bordoev în ziarul Patria din 29/VIII/1869.

23. Corespondență din Bolgrad în ziarul Patria 13/II/1870.

24. « « « « 14/VI/1870.

25. « « « Svoboda 17/III/1870.

26. « « « « 27/VI/1870.

27. « « « « 20/XI/1871.

28. Coloniștii bulgari din guberniile ruse, a Basarabiei, Tauriei şi a Hersonului, în ziarul Narodnosti pe 24/XI, 31/XI şi 8/XII/1868.

29. *Diacovici Vl.* Българска Басарабия. Историко-етнографически очеркъ (Basarabia bulgară. Schiță istorico-etnografică). Sofia 1918.

30. Idem. Българитѣ въ Бесарабия. Болградската гимназия. Угредябане. (Bulgarii în Basarabia. Liceul din Bolgrad. Intemeierea). în revista Oțet Paisii Nr. 23/24/1928 pag. 375-380.

31. Idem. Idem. Буджакъ Населени мѣста. Численость (Bugeacul. Locuri populate. Numărul) în revist. Oțet Paisii Nr. 10/1929 p. 165—168.

32. Idem. Idem. Преселвания и настанявания. Обща характеристика. (Colonizări. Caracteristica generală) în revista Oțet Paisii Nr. 19/1929 p. 6369.

33. Idem. Idem. Просѣта. Култура (Instrucția. Cultura) în revista. Oțet Paisii Nr. 17/1929 p. p. 260-266.

34. *Diacovici Vl.* Бънгаритъ въ Бесарабия (Bulgarii în Basarabia) Sofia 1930.

35. *Derjavin N.* Болгарскія колоніи въ Россіи (Colonii bulgare în Rusia. Tom. II. Petrograd 1915.

36. Din coloniile bulgare ale Basarabiei, în ziarul Norodnosti 1827/1869.

37. Din Basarabia, în ziarul Dunavsca Zora Nr. 4/1867.

38. Familia Ivan şi Evdochia Diacovici în Amarul Bibliotecii din Plovdiv pe 1925 p. 75.

39. *Ghenov G* Сведенія за брая на българитѣ въ Бесарабия споредъ различни автори (Informaţii de numărul bulgarilor din Basarabia, după diferiţi autori) în ziarul Mir Nr. 8812|1929

40. *Işircov A.* Българитѣ въ Бесарабія (Bulgarii din Basarabia) în revista. Oteţ Paisii, 1928 p. 243.

41. Impresiile unei călătorii prin coloniile bulgare din Basarabia rusă în ziarul Narodnosti 16|II|1869.

42. *Ivanov I.* Сборникъ статей (sbaornic de articole) Chişinău 1900.

43. *Grigorovci G.* Рускытѣ Българы (Bulgarii din Rusia) în ziarul Ţirculear Nr. 6|1869. Odesa.

44. Изъ русска Бессарабія (Din Basarabia rusească) în Dunavsca Zora Nr. 20|1869.

45. *Maicov L.* Списокъ населенныхъ мѣстъ (Tabloul locurilor colonizate) St. Petersburg 1868.

46. Material pentru harta etnografică a guberniei Basarabiei de N. Butovici. Chiev 1916.

47. Нѣколко думи врьхъ изложението на професора Г. Григоровича за Българскитѣ училища (Cîteva cuvinte asupra referatului prof. G. Grigorovici despre şcoalele bulgare), în ziarul Patria din 13 şi 18 Martie 1870.

48. Starea etică a Bolgradului în ziar Narodnosti Nr. 27|1868.

49. Din coloniile bulgare ale Basarabiei în ziarul Dunavsca Zora Nr. 34|1868.

50. Поглѣд въ Бессарабіи, (în ziar. Dunavsca Zora Nr. 8|1869.

51. *Scalicovschi A.* Опытъ статистическаго описанія Новороссійскаго края (Contribuţii la descrierea statistică a părţii Novorosiei) Odesa 1853 part. II.

52. Idem. Болгарскія колоніи въ Бессарабіи и Новороссійскомъ краѣ. Статистическій очеркъ (Colonii bulgare în Basarabia şi părţile Novorosii. Schiţa statistică) Odesa 1848.

53. *Stratimirov A.* Прѣселването въ Русия, споредъ народнитѣ пѣсни на Бессарабскитѣ българи (Colonizarea în Rusia, după cînticele populare a bulgarilor din Basarabia) în revista Nabliudatel, anul I, 1910 p. 81—103.

54. Situaţia coloniştilor bulgari sub stăpînirea rusă şi cea moldovenească în ziarul Narodnosti din 18/VIII/1868.

55. *Svinin* Basarabia.

56. *Tabarovschi G.* Записка о современомъ бытѣ новыхъ славянскихъ переселенцевъ (Notiță despre viața contimporană a noilor coloniști slavi) 1861.

57. *Titorov I.* Българитѣ въ Бессарабия (Bulgarii în Basarabia) Sofia 1905.

58. Теглилата на жителитѣ отъ романска Бессарабіа, Болградско окржје (Greutățile locuitorilor din Basarabia romînească, ținutul Bolgradului). 1869.

59. Voce din Basarabia in ziarul Patria din 1—8 Mai 1870.

60 Școala centrală din Bolgrad în ziar. Patria din 6 II 1870.

61. За Български колонисти въ Руска Бесарабіа (Pentru coloniștii bulgari în Basarabia rusească) în ziarul Dunavsca Zora Nr. 49, 50/1869.

62. *Zanetov.* Български колоніи въ Русия (Coloniile bulgare în Rusia, în Periodicescoe Spisanie 1891 cartea 37—38.

63. *Zaderațchi.* Болгаре, поселенцы Новоросійскаго края и Бессарабій (Bulgarii coloniști ai părții Novorosiei și Basarabiei) în rev. Moscviteanin. 1845 Nr. 11 pp. 159—187.

64. *Iancov El.* Български отъ Басарабия народни пѣсни (Cîntece populare bulgare din Basarabia) Plovdiv 1908.

65. *Colacov V.* Български народенъ сборникъ (Sbornicul popular bulgar) Bolgrad 1872.

66. *Ciujbinschi A.* Поѣздка въ южную Росію (Călătoria în Rusia sudică) St. Petersburg 1863.

67. *Benderev A.* История на Българското опълчение (1877—1878 (Istoria legionarilor bulgari). Sofia 1930

68. Documente pentru istoria bulgară. Tom. I. Sofia 1931.

69. *Racovschi Gh.* Пръселение въ Руси или убийствена политика за Българити (Colonizarea în Rusia, sau politica de moarte pentru bulgari) Sofia. 1886.

70. Persecuțiunea limbei bulgare în ziarul Vulturul Nr. 39/1876 Ploești.

71. Suprimarea limbei bulgare din școala centrală din Bolgrad în ziarul Vulturul Nr. 43/1876.

72. Desmințirea raportului d. A. Machedonschi... în ziarul Vulturul Nr. 59, 60/1876.

Paul Mihailovici

29 Iunie 1932.

CUPRINSUL

revistei „Arhivele Basarabiei" pe anul IV-1932.

	Pag.
Bulat G T. Farmaciști medici, la începutul veacului al XIX-lea, în Țările Romîne	1— 18
Boeriile – slujbe în Țările Romîne la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui al XIX-lea .	32— 46
Acte basarabene	56— 69
† Profesorul Gustav Weigand	71
Din istoria tîrgurilor moldovenești: Fălticeni și Tecuci	73 86
Din corespondența Marchizului de Beaupoil St. Aulaire cu Serghie Cușnicov, președintele Divanurilor romînești	118 142
Boeriile—slujbe în Țările Romîne la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui al XIX-lea	179 -203
Teritoriile raelelor Hotinului și Brăilei, redate stăpînitorilor romîni, în 1808	249 -270
Un naturalist geograf francez prin țările noastre în 1810 și 1811	303 -311
Boga T. L. Documente din secolele XVI—XVIII . .	143 —157
Documente basarabene	146—248
Documente basarabene	316 322
Mihailovici Pavel. Bibliografie bulgară și rusă, referitoare la Basarabia și coloniștii bulgari . .	322—324
Pelivan Ioan. Scrisoarea mitropolitului Gavriil Bănulescu—Bodoni către mitropolitul Veniamin Costache	32— 46
Din istoria nouă a Basarabiei	109—117
Porucic T. Lexiconul termenilor entopici în limba romînă în Basarabia	158—163
Lexiconul termenilor entopici în limba romînă în Basarabia	312—315

Predescu L. B. P. Hasdeu, Basarabia şi Rusia . . . 295—302
Scriban Romulus. O noapte pe ruinele Hotinului-poezie 51— 55
Tomescu N. Costantin. Clipe din istoria reînfiinţatei eparhii a Hotinului . . . . . 19— 30
Instrucţie din 1827 pentru staroste de biserică . 70— 71
Diferite ştiri din arhiva Consiliului eparhial Chişinău: (Urmarea unei conspiraţii în mănăstiri greceşti din Moldova. Inlesniri şi scutiri pentru preoţi. Numirea unui arhiepiscop Grigorie pentru Armenii din Principatele romîne la 1808. Regulamentul pentru soborul m-rii Neamţu dat de exarhul Gavriil, 1808; şi altele) 87 108
Dări de seamă bibliografice [Aurel Sava: *Documente putnene* II. Vrancea, Ireşti - Cîmpuri. I C. Filitti: *Biserici şi ctitori.* I. C. Filitti: *Biserica sf. Dumitru* din Bucureşti. Pr. C. Dron: *Canoanele* Arhiereul Veniamin P. Bîrlădeanu: *Sofronie Vîrnav.—Prin sate şi mănăstiri basarabene*] . . . 164—166
Iarăş despre detronarea mitropolitului Ungro Vlahiei Dositei Filitti . . . . . 169—178
Ştiri catagrafice din bisericile Principatelor la 1810 204—114
Diferite ştiri din arhiva Consiliului eparhial Chişinău. [Contribuţia clerului Valahiei către armata rusă în 1812. Pentru robi. După o cununie la curtea imperială. Inchirierea nelegală a m-rii Trei Ierarhi din Iaşi. Stăreţia m-rii Frumoasa—Iaşi. Suferinţele unor preoţi din Basarabia. Atitudinea Bisericii ortodoxe faţă de papistaşii din Huşi. Ajutorarea unor funcţionari eparhiali. Gramată necunoscută. Răspunderea stareţului de neregulele săvîrşite. Adăpost pentru episcop bulgar refugiat. Un preot pictor. O biserică-sobor în Capitală. Intru apărarea preoţilor; şi altele]. 234—24
Diferite ştiri din arhiva Consiliului eparhial Chişinău. [Plângere împotriva mitropolitului Ignatie. Rescriptul ţarului Alexandru către preşedintele divanurilor romîneşti pentru apărarea clerului de asupririle autorităţilor civile. Trecerea unui preot papistaş la ortodoxie. Cutiea milelor dela mănăstiri. Alergând după pacea sufletului.... Framîntările unui călugăr Cantacuzino. Mănăstirile de peste Prut posedau averi în Basarabia. Aducerea capului sf. Grigorie Dialogul în Iaşi; şi altele] . . . . . 271—294
Tufescu V. Inactualitatea hărţii noastre topografice . 47— 50
Iaşii şi oraşele din Nordul Moldovii . . . . . 215—238

TABLA DE MATERII a nr. 4/1932

Pag.

1. **T. G. Bulat.** Teritoriile raelelor Hotinului şi Brăilei redate stăpînitorilor romîni, în 1808 . . . . . 249 270
2. **Const. N. Tomescu.** Diferite ştiri din arhiva Consiliului eparhial Chişinău . . . . . 271—294
3. **Lucian Predescu.** B. P. Hasdeu, Basarabia şi Rusia 295 302
4. **T. G. Bulat.** Un naturalist geograf francez prin ţările noastre în 1810 şi 1811 . . . . . 303—311
5. **T. Porucic.** Lexiconul termenilor entopici din limba romînă în Basarabia . . . . . 312—315
6. **L. T. Boga.** Documente basarabene . . . . . 316—322
7. **Paul Mihailovici.** Bibliografie bulgară şi rusă, referitoare la Basarabia şi coloniştii bulgari . . . . 322—324

ABONAMENTUL . . . . . Anual Lei 200

REDACŢIA ŞI AD-ŢIA GHIŞINĂU, STR. ALEXANDRU CEL BUN 73—75